

*De droomresidentie van
Lieven Bauwens*

Voorwoord

De residentie van Lieven Bauwens in het Meerhem is als een entiteit op zichzelf tot op de dag van vandaag nog niet het onderwerp geweest van een wetenschappelijke monografie. Wel hebben historici de figuur van Lieven Bauwens in het kader van zijn familiale banden behandeld. Anderen bestudeerden hem in relatie met industriële, economische, sociale en politieke problemen. Nog andere onderzoeken betreffen de mythe opgebouwd rond deze persoon. Het archeologisch muur- en interieuronderzoek van de woning aan het Meerhem is tegenwoordig gedeeltelijk uitgevoerd voor de "Zaal van het Verdrag van Gent" (1) door de Dienst voor Monumentenzorg van de Stad Gent.

Tot voor korte tijd was het belangrijkste authentiek iconografisch document dat ons kon inlichten over de woning van Lieven Bauwens in het Meerhem te Gent, de grote gekleurde perspectivische dwarsdoorsnede bewaard in het Stadsarchief te Gent (2). Deze werd samen met alle andere beschikbare

bescheiden en met nauwkeurige observaties en opmetingen ter plaatse in het klooster van Sint-Jan-de-Deo, in het Meerhem te Gent, grondig ontleed door Godelieve De Leye in haar licentiaatsverhandeling voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde aan de UG (3).

Haar kritische beschouwingen over de voorgestelde architecturale toestanden op dit document, leidden ertoe te veronderstellen dat zij: - of overeenstemmen met inderdaad reeds in die tijd verwezenlijkte verbouwingen - of als een ontwerp dient te worden aanzien - of reeds verwezenlijkte wijzigingen maar ook nog verder ontworpen bouw-ideeën weergeven.

In het begin van 1998 werden te Antwerpen in particulier bezit een lot originele tekeningen ontdekt waarvan dertien in relatie tot de woning van Lieven Bauwens in het Meerhem te Gent. Deze gehele vondst werd, na aankoop, geschonken aan het Museum Meerhem, Fratersplein 9 te Gent door een mecenas die anoniem wenst te blijven (4).

De aard van deze bescheiden in verband met de residentie van Lieven Bauwens kan als volgt worden gekarakteriseerd (zie ook bijlage).

Twee documenten vertonen perspectivische gezichten (namelijk twee buitenvormen met de voorgevel van de 'woonvleugel', respectievelijk a/1 en a/2). Onder de bouwtekeningen komt er een zeer belangrijke doorsnede voor (de 'rotonde'). Verder zijn er drie studietekeningen voor delen van gevels (namelijk de "Solimannie"; de voorgevel van de "receptievleugel"; de afhankelijkheden). Tenslotte zijn er ook nog plattegrond-ontwerpen, alsook c/1 tot en met c/7). Waardevol is ook dat op het totaal van dertien tekeningen er zeven gedateerd zijn (waarvan vijf in 1808) Eén tekening draagt de datum 1810. Een perspectief is gedateerd in 1822. Er is één document gesigeneerd door de kunstenaar, Wijnants (b/1). Met de handtekening van een architect zijn er zeven tekeningen namelijk één door Pisson (b/1) en vijf door Verly en één door Montois.

Sommige anonieme tekeningen kunnen onder meer op grond van analogieën toegeschreven worden aan een bepaald auteur (bijvoorbeeld Pisson voor de 'rotonde') (b/2). Voor de zorgvuldige uitvoering van sommige iconografische documenten kan er verwezen worden naar aangebrachte kleuren. Daarnaast zijn er vier getekend met gebruik van kleurinkt. Aldus laten sommige tekeningen toe met precisie bestaande en nieuw geprojecteerde bouwdeelen te onderscheiden.

In het kader van het onderzoek van deze plannen vonden we een aantal andere originele geschreven documenten in het Stadsarchief te Gent terug. Het betreft originele brieven van de architecten Pisson (1804) en Montois (1810) gericht aan Lieven Bauwens, aangaande de bouwactiviteiten in het Meerhem.

Verder nog een afrekening van de leveringen daartoe gedaan door Spillebaut (1803) en een inboedelinventaris ter gelegenheid van het faillissement.

Nieuwe ontdekkingen over
De droomresidentie van
Lieven Bauwens
in het Meerhem te Gent

door A.L.J. Van de Walle
met de medewerking van
M. Fredericq-Lilar - G. De Leye - R. Heughebaert

Wie is de bouwheer van de 'droomresidentie'?

Onderhavige publicatie brengt onder andere ter gelegenheid van de tentoonstelling die tijdens de Gemeentefeesten van 1998 doorgaat in het Museum Meerhem, een eerste beknopt overzicht van de wetenschappelijke bevindingen die konden gedaan worden na de recente ontdekking van de hoger vernoemde documenten in verband met de residentie van Lieven Bauwens in het gewezen Kartuizerklooster te Gent.

Wij gebruiken hier voor deze woning de term 'droomresidentie' omdat een deel van de ontwerpen gebleven is bij een utopie maar toch een heel aantrekkelijke droom opwekt.

In de huidige gebouwen van Sint-Jan-de-Deo is er tegenwoordig niet veel meer te zien van de oorspronkelijke toestand uit de tijd van Lieven Bauwens.

In hoofdzaak zijn het de 'Napoleontrap en Trapzaal' en de 'Palladiaanse inkom' met drie deuropeningen aan de hoek van de vroegere woon- en receptievlugel die als materiële getuigen overblijven.

Lieven Bauwens staat algemeen bekend als een belangrijk en vernieuwend Vlaams industrieel uit het tijdperk van het Eerste Franse Keizerrijk (1804-1815). Toen waren onze gewesten daarbij ingelijfd. Hij werd geboren te Gent op 14 juni 1769 en overleed te Parijs op 17 maart 1822 op de leeftijd van 53 jaar (5). Bauwens vestigde, onder meer met de door hem uit Engeland gesmokkelde onderdelen van spinmachines, de eerste mechanische katoenspinnerij op het Europees vasteland. Dit gebeurde te Passy nabij Parijs vanaf 1798, te Gent vanaf 1799 en te Drongen vanaf 1805. Zijn industriële activiteiten werden ingeschakeld bij de oorlogspolitiek van Napoleon I.

Wij stellen vast dat in de levensloop van Bauwens en van Napoleon enkele raakpunten voorkomen die van betekenis zijn voor de bouwdromen aan het Meerhem te Gent. Immers beiden werden geboren in hetzelfde jaar 1769. Napoleon stierf in 1821 en Bauwens in 1822. Beiden waren veeleer klein van gestalte en zeer ambitieus. Er zijn drie persoonlijke ontmoetingen bekend, één

te Passy (Parijs) en twee te Gent ter gelegenheid van bezoeken ten huize aan het Meerhem. De grote ommekeer voor Napoleon is zijn troonsafstand in 1814. In dat zelfde jaar legt de Stad Gent beslag op de eigendommen aan het Meerhem van de betreffende eigenaar wegens faillissement (6).

Hoe zijn inmiddels het succes, de macht en de faam van Bauwens gegroeid?

Reeds kort nadat hij besloten had over te stappen van het vaderlijk vak van de lederindustrie naar de textiel, ontvangt hij in 1801 ter gelegenheid van de Industriële Tentoonstelling te Parijs (7), de eerste prijs voor een machine voor de katoennijverheid. Dan volgt in de tijd het bezoek van Napoleon als Eerste Consul aan de fabriek in de Kartuize te Meerhem (1803).

Inmiddels Keizer geworden, geraakt Napoleon verwickeld in de oorlog met Engeland, waarbij beide machten vanaf 1806 economische blokkades instellen (8). Tot dan toe was alles goed gegaan met de zaken van Bauwens,

doch nadien ontstaat door een gebrek aan grondstoffen die via Engeland dienden aangevoerd, de snelle achteruitgang. In 1810 echter komt de Keizer nogmaals op bezoek bij Bauwens in het gewezen Kartuizerklooster (9) en benoemt hem Ridder in het "Legion d'Honneur" (10), waardering zelden toegekend aan een burger (11). Nadat Napoleon verslagen werd in de Volkerenslag van Leipzig in 1813, volgt uiteindelijk zoals reeds hoger aangehaald, de troonsafstand in 1814 (12). Hiermede was meteen ook het lot van de beroemde fabrikant dat verweven was met het succes van Napoleon, bezegeld. Hij kon onder meer de Franse staatslening, hem door de Keizer toegestaan voor een bedrag van 300.000 francs, niet terugbetalen. Daarna valt zijn faling die hij nog tracht te voorkomen (13).

Om de situatie van Bauwens te begrijpen inzake zijn bouwdroom, dient men voor ogen te houden dat hij gedurende het tijdperk van welslagen, drukke industriële en commerciële relaties had en gelijktijdig een hoge politieke en maatschappelijke macht genoot. De antieke kloostergebouwen van de Kartuizers dienden aangepast te worden voor

zijn eigen verblijf, voor recepties en logies van zijn genodigden. Dat aldus de bouwprojecten uitgroeien tot een 'residentie' in de volle betekenis van die term in die tijd, namelijk een statige, bijna officiële zetel, valt dan ook beter te begrijpen.

In deze omstandigheden stijgt vanzelfsprekend ook de verzuchting naar een prestigieuze woning.

Naast de voormelde keizerlijke bezoeken, het logeren van aanzienlijken zoals Chaptal, de Franse Minister van Binnenlandse Zaken (van 1801 tot 1804) (14), het burgemeesterschap van de Stad Gent (reeds in 1800) (15), zijn voorzitterschap van de eerste Werkrechtersraad ("Conseil des Prud'hommes") van onze contreien, enzovoort, hebben de momenten van aanzienlijk financieel vermogen, alsook van vooruitzichten voor de toekomst zeker een drijfveer gevormd voor zijn vergaande bouw-dromen.

Voor het afhandelen van deze rubriek tenslotte halen wij hier als voorbeeld van een glorieus moment in het leven van Lieven Bauwens de manifestatie ter gelegenheid van de inhuldiging van zijn fabriek te Drongen in 1804 aan (16).

Lieven Bauwens, die van praal hield, en vandaag zouden wij ook zeggen van 'pub' of publiciteit, liet deze gebeurtenis volgens bepaalde verhalende bronnen gepaard gaan met een "Feest van de Vooruitgang in de Spin-nijverheid".

De werknemers van het Meerhem, samen met die van de nieuwe vestiging (1600 in aantal) vertrokken in stoet van de Brugse Poort te Gent naar Drongen.

Zij werden begeleid door een detachement soldaten "in hun mooiste uniformen"

vooraf gegaan door een militair muziekcorps. De bedienden van zijn fabrieken reden te paard en droegen vlaggen. De arbeiders volgden gezeten op twintig wagens. Vijftien "allegorische wagens" brachten eer aan de industrie. Iedere wagen stelde een fase in de bereiding van katoen voor. Het hoogtepunt vormde een praalwagen waarbij "acht Indiërs" een katoenstruik droegen als symbool van de weldoende welvaart. Op een andere rijtuig zouden "acht negers" of zwarten een stuk bijzonder fijn weefsel van zijn fabriek getoond hebben.

We halen deze anekdote hier aan ter illustratie van de pronk die hij tijdens zijn leven op bepaalde momenten heeft vertoond enerzijds en zijn zin voor exotisme anderzijds, die wij eveneens zullen aantreffen in sommige van zijn bouwdromen. Dergelijke verhalen vormen dan ook een gretig uitgangspunt voor mythen.

Het voorhanden artistiek creatief en vakkundig potentieel te Gent

Over welk artistiek creatief en vakkundig potentieel kon een bouwheer te Gent beschikken rond de eerste decade van de 19de eeuw voor het uitwerken van zijn droomresidentie?

Een eerste concreet antwoord hierop kan afgeleid worden uit een contemporaine publicatie. Het betreft P.J. Goetghebuer in zijn "*Choix de monuments, édifices et maisons les plus remarquables du Royaume des Pays-Bas*" uitgegeven te Gent in 1827.

De gegevens erin vervat werden voor de regio van Gent door G. De Leye in haar licentiaatverhandeling verwerkt (17).

Als architecten geboren of werkzaam te Gent worden aldus in alfabetische volgorde vermeld: De Broe P. (°Gent 1761), Van de Capelle J.B. (°Gent 1772), Dutry J. (°Gent 1746), Goetghebuer J. (°Gent 1760), Pisson J.B. (°Gent 1763), Roelandt L. (°Nieuwpoort 1786), Velleman Pieter (°Sleidinge 1769), Verly Fr. (°Rijsel 1760). Opmerkenswaardig is dat ze allen nog leven tijdens de eerste decade van de 19de eeuw.

Uit deze nomenclatuur komen namen van architecten naar voren door wie er plannen gesigneerd zijn bij de recentelijk teruggevonden bescheiden voor het Meerhem, namelijk Pisson en Verly.

Over de activiteiten van Pisson als architect deelt zijn tijdgenoot Goetghebuer bijzonderheden mee. Hij blijkt bekend te zijn voor het bouwen van het kasteel te Mooregem bij Oudenaarde, buitenverblijven te Oostakker en Wondelgem en meerdere woningen aan de Visserij te Gent.

Hij richtte verder in Gent nog andere huizen op, naast bruggen, kaaien, stadspoorten, openbare pompen, de Botanische Tuin, de Departementale Kolom, en voerde werken uit in het stadhuis. Hij ordonneerde de triomfboog en de versieringen, en ook de feesten voor de Eerste Consul tijdens diens verblijf in deze stad in 1801 (18).

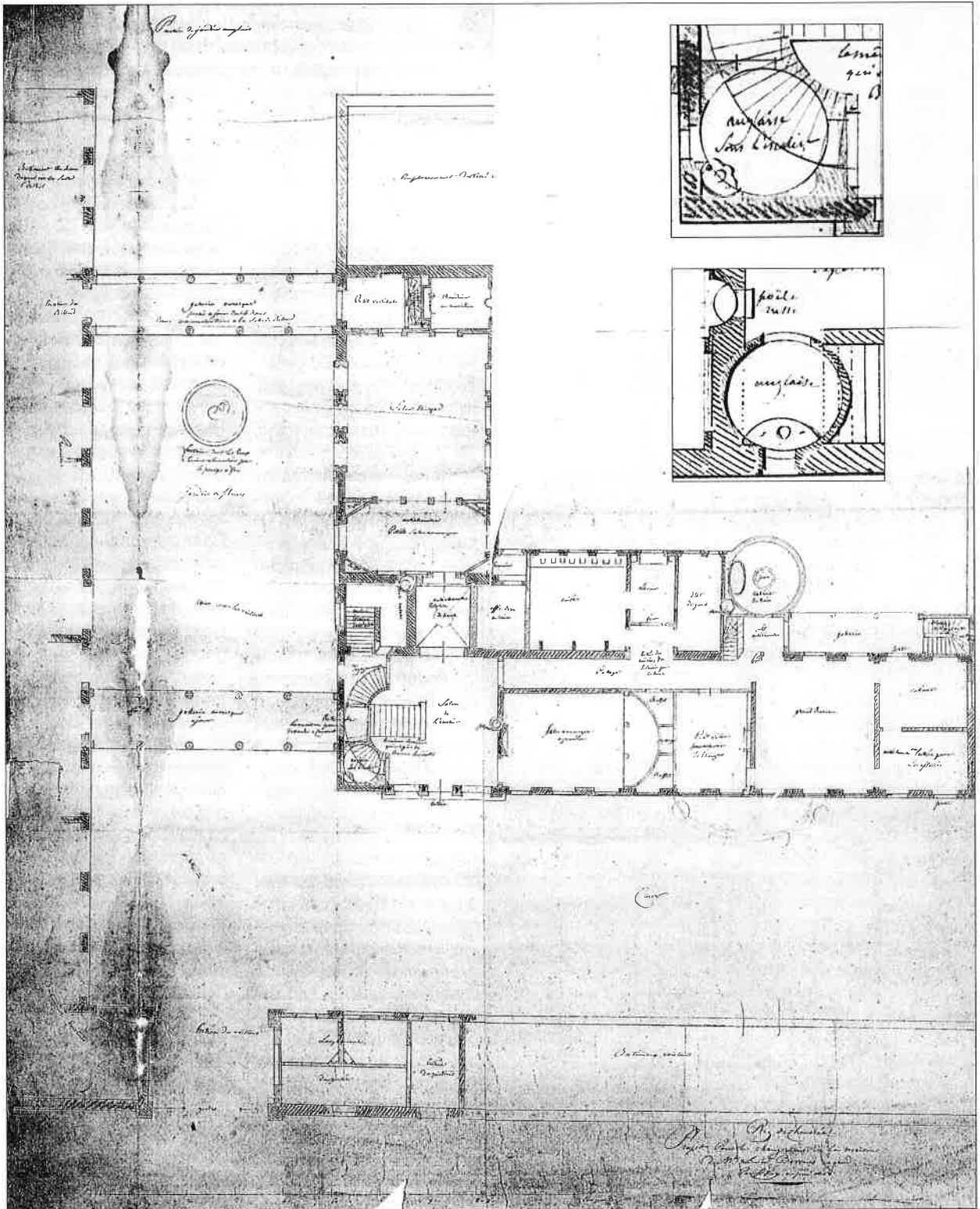
Over de tweede voor ons belangrijke bouwmeester, Verly, is Goetghebuer niet minder lofvol. Inderdaad haalt hij hem aan als architect van het Keizerlijk Paleis te Antwerpen, alsook als ontwerper van kanalen te Brussel. Hij verzorgde, aldus de auteur, eveneens de versiering voor de feesten

gegeven te Parijs in 1785, bouwde bovendien het Coliseum te Rijsel, de Keizerlijke Tabaksmanufacturen te Brussel en Amsterdam, enzovoort (19). Tot daar P.J. Goetghebuer.

In ieder geval was de keus van deze twee architecten in overeenstemming met de geraffineerde projecten voor de droomresidentie in het Meerhem te Gent. De naam van bouwmeester Montoisy uit Rupelmonde die het plan c/7 ondertekende, komt niet voor bij Goetghebuer. Dit plan draagt de datum 1810, dat is twee jaar later dan de andere gedateerde ontwerpen uit het gehele teruggevonden lot in verband met de droomwoning (de handtekening van Verly staat inderdaad op de projecten anno 1808, zie c/2 c/3 en c/6). Mogelijk werd Montoisy door Goetghebuer minder gewaardeerd of was deze toen minder bekend. Tegenwoordig is er nog altijd weinig over hem geweten (20).

Wij stellen dus vast dat Lieven Bauwens zich niet gericht heeft tot Parijs inzake de architecten voor zijn dromenrijk. Vermits hij gedurende bepaalde perioden van zijn leven twee tot drie keer per maand de reis Gent-Parijs ondernam (21), had hij beroep kunnen doen bijvoorbeeld op Ch. Percier en P. F. L. Fontaine, beschouwd als dé grondleggers van de empirestijl. Als officiële architecten van Napoleon hadden zij verscheidene relaties met Gent (22).

Maar Bauwens wendt zich liever tot de beste architecten uit de Vlaamse gewesten waartoe Pisson en Verly behoorden. Deze keus zou zeker geen financiële achtergrond gehad hebben. Want er wordt aangehaald dat hij, tijdens

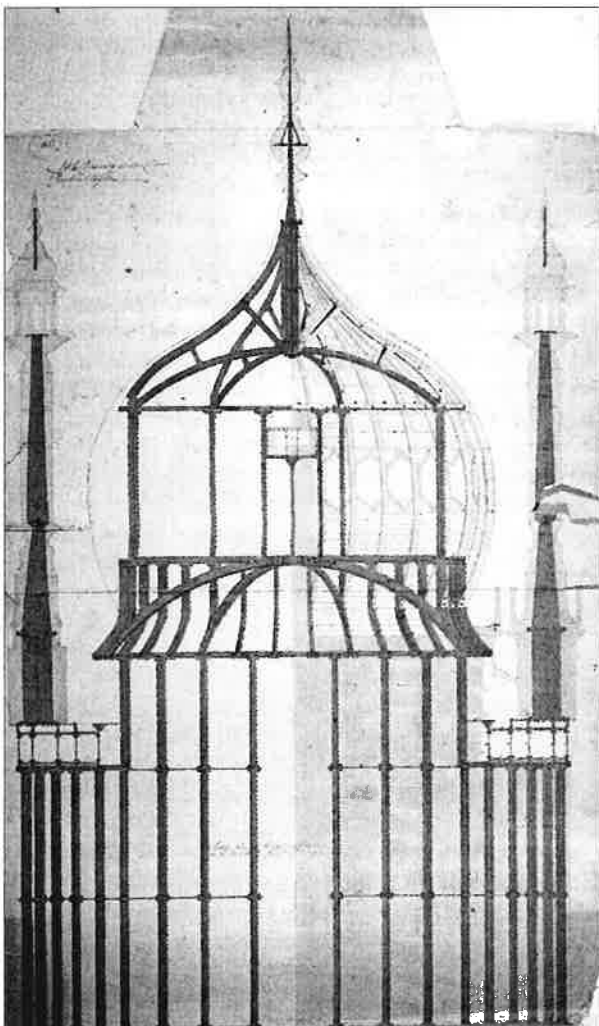
Vollgende plattegrond door architect Verly 1808. Op deze plattegrond zijn de volgende bouwonderdelen richtinggevend. Bovenaan horizontaal, de tot fabriek omgevormde oude kapel Het linker gedeelte van de plattegrond wordt ingenomen door de Moorse galerij met fontein. Rechts van de galerij, de grote receptievluegel in de gewezen kloosterrefter en aanpalende zalen. Haaks daaronder, de woonvleugel van de bouwheer in de oude kloosterpriorij. Inzet: twee voorbeelden van sanitaire inrichtingen "à l'anglaise".
 (verzameling Museum Meerhem, Gent)

Het Koninklijk paviljoen in Brighton, een badplaats aan de zuidkust van Engeland, met zijn Ottomaans silhouet (of zijn voorgangers) kunnen zeker een inspiratiebron geweest zijn voor de Turkse en exotische elementen in de droomresidentie van Lieven Bauwens. Hierbij wordt gedacht aan het minaret dat voorkomt bij het ontwerp voor de "Solimanie" of Turks paviljoen.

De reeks ovale kleine vensteropeningen in de grote koepel van de rotonde (eerste fase) vertoont gelijkenis met bepaalde details in het paviljoen van Brighton.

(verzameling auteur)

het toppunt van zijn welvaart, uitgaven deed zonder te tellen (23), totaal onwetend was over de kunst van het sparen en bovendien een prinselijk leven leidde (24). Zo ging hij, om zich te kleden - wat hij met zorg deed - bij Nonnet op de Faubourg St. Honoré te Parijs (25). Maar het merkwaardige in de creatie van deze bouwroom ligt er in dat Lieven Bauwens zich niet alleen thuis voelt in Parijs waar hij immers een fabriek te Passy (16ième Arrondissement) heeft. Hij is even goed ingeburgerd in London en in Engeland (26). De Engelse havenplaatsen waren hem goed bekend, want langs daar gebeurde het transit-verkeer van de goederen, onder meer katoen, voor hem op het continent bestemd (27).

De overlevering wil dat zijn talrijke verblijven in Albion hem niet enkel de allure van een Engelsman gaven, maar dat hij bovendien de Engelse taal perfect sprak (28). Als echtgenote nam hij ook een Engelse, Mary Kenyon (29).

Deze relaties van Bauwens met het Britse eiland waren in feite inzake bouwkunst van evenveel belang als zijn banden met het Franse Keizerrijk. Er was inderdaad in Groot-Brittannië een vroege en omvangrijke industriële (r)evolutie gaande. Deze industriële vooruitgang gaf ook een impuls aan de vernieuwing van de architectuur in Engeland. Daar ontstond immers een revolutionaire metaalbouw (de oudste gietijzeren brug werd daar reeds in 1779 in Coalbrookdale, Shropshire gebouwd) (30).

Ook de stijl in de architectuur en in het interieur vertoonde op het Britse eiland bijzondere specificiteit ten aanzien van het strenge continentale empire.

Er werd ook vrijer en meer gezocht naar inspiratiebronnen in wat men toen afwist over exotische kunsten (31). Wij treffen er stijltoepassingen aan met allerlei voor ons bevreemdende vormen: Franse en pittoreske Italiaanse stijlen, Tudorgotiek, kasteelgotiek, Chinese en Moorse gotiek, enzovoort.

Door de snelle evolutie van de gietijzerindustrie in Engeland ging men er vroegtijdig over op metaalbouw. Er is een treffende gelijkenis tussen de metalen structuur van het 'groot salon' te Brighton en het Turks paviljoen van Gent. Ook het concept van de specifieke structuur van het hoog reikend rank minaret evocert de te Brighton gezochte oplossing voor de constructie van de minaretten aldaar.

(verzameling auteur)

In het Meerhem is het de Gentenaar Pisson die het teruggevonden ontwerp ondertekent voor de zeer vroege metaalbouw van het lustpaviljoen in de tuin van Lieven Bauwens (32). De naam door de ontwerper op dit document aan het bouwwerk gegeven is veelzeggend: "*Solimannie ou pavillon Turc*". Hiermede wordt door dit Gents project aangesloten bij de artistieke smaak en de bouwtechniek die zal leiden tot het genre van de nu nog steeds welbekende "*Royal Pavilion*" te Brighton aan de zuidkust van Engeland (33). Verder is het volgens ons vermoedelijk ook dezelfde Pisson die het eerste ontwerp tekent voor de "Ronde" van Lieven Bauwens. Pisson was niet aan zijn proefstuk toe. In 1793 ontwierp hij reeds de rotonde van het lustpaviljoen Blancart langs de Visserij elders binnen Gent. Ook de stijl van eerstgenoemd gebouwtje evocert dezelfde geest als het 'Paviljoen' van de Britse koning Georges IV te Brighton (34). De kleine ovale vensteropeningen, als een horizontale resem parels van een halssnoer in de koepel van het project te Gent, zijn daarvan een treffend voorbeeld. Hetzelfde geldt voor de 'oosterse' koepel aanduiding, bekroond met een windwijzer in de vorm van een Turkse maansikkel. De rondbouw te Gent zou reeds kunnen ontworpen zijn vóór 1804, datum van een rekening van Pisson aan Lieven Bauwens (35).

Er is nog veel meer af te lezen uit de terug opgedoken plannen in verband met het Meerhem. Beide door ons bij naam bekende bouwmeesters Pisson en Verly geven binnen het oude beluik van de Kartuziers op hun

tekeningen aanduidingen over de algemene inplanting van de gebouwen. Er worden typische tuinontwerpen vermeld zoals de "*Jardin Anglais*" en de "*Jardin de fleur s*". De architect Montois heeft in 1810 een "serre voor perziken" en "broeikassen" ontworpen voor Lieven Bauwens (37). Al deze ontdekte documenten geven ook richtlijnen voor de distributie binnen de muren van de gebouwen en ter zelfde tijd ook suggesties voor de ordonnantie, de afwerking, het decor en zelf soms voor de bemeubeling van een aantal lokalen (38).

Zal Bauwens de verdere uitvoering en uitrusting overlaten aan lokale detailontwerpers, aannemers en leveranciers? De overlevering wil dat hij zijn meubels en zijn vaatwerk uit Parijs liet komen (39). Er wordt in die zin een anekdote aangehaald waarbij hij in 1803 bij een bezoek van Napoleon, meubelen en kunstvoorwerpen in bruikleen gaf om de mooiste kamers van de prefectuur te versieren en dat hij de prefect van het Scheide-departement Faipoult bijstond met zijn raadgevingen (40)

Nu rijst de vraag over welke kunstambachtslieden Lieven Bauwens kon beschikken om verder gestalte te geven aan zijn bouwdromen? Nochtans was het volgens andere bronnen niet nodig dat hij zich voor de leveringen, zoals hoger als voorbeeld aangehaalde kwaliteitsartikelen, tot de Franse hoofdstad zou moeten wenden (41). Uit een originele brief van R. Savary, hertog van Rovigo, Frans generaal en Minister van de Politie van het Eerste Keizerrijk, gericht aan Napoleon zelf, komt naar voren dat inzake meubelen bijvoorbeeld "deze even goed te

Brussel en te Gent kunnen betrokken worden en voordeliger dan te Parijs" (42).

Een andere aanzienlijke persoonlijkheid uit dezelfde tijd, die trouwens bij Lieven Bauwens in het Meerhem gelogeerd heeft, namelijk J.A. Chaptal, graaf van Chanteloup, Minister van Binnenlandse zaken van 1800 tot 1804 (43), stelt dat Gent de derde stad van het Franse Keizerrijk is inzake industrie. Bedoeld werd industriële productie in het algemeen. Het uitgebreid potentieel van de mogelijke gevarieerde afwerking door kunstambachtslieden en de toelieferingen in Gent zelf tijdens de empireperiode werd destijds reeds aan de Gentse universiteit bestudeerd (44).

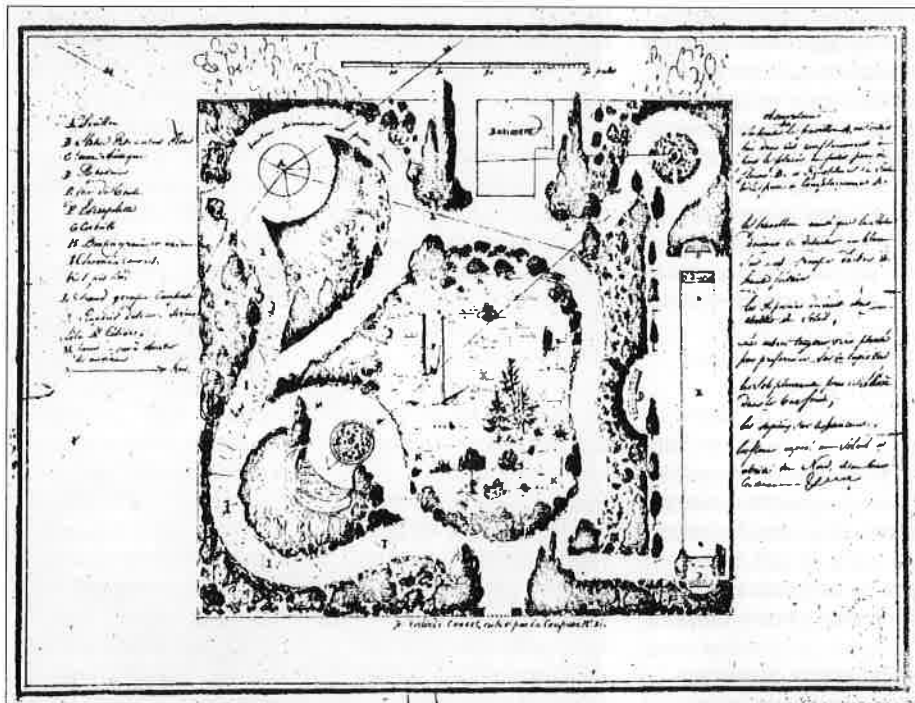
Wij resumeren hierna even enkele van de aldus vroeger verkregen gegevens als voorbeeld van de mogelijkheden. Het is ons onder meer reeds vroeger opgevallen dat in dezelfde periode te Gent door niet-architecten eveneens ontwerpen worden getekend voor interieur en meubelen (45). Vermelden wij het geval van de bekende Gentse edelsmid Tiberghien (overleden in 1810) van wie wij hierbij een ontwerp-schets voegen voor een zitmeubel van een keizerlijke kwaliteit (46). Ook inzake de meubelmakerij zelf, bij voorbeeld, zijn ons een hele reeks namen bekend geworden te Gent rond de eerste decade van de 19de eeuw. Citeren wij hier even: De Clercq, Deruelle, Clesse-neer, Heddebaut, Hisette, Mathijs, Suy, Wallaert, en andere, waarvan sommigen hun naam op hun kwaliteitsproducten stempelden (47). Als soort meubelen door hen vervaardigd kunnen zowel bergmeubelen

aangehaald worden, commodes of ladenkasten, buffetten, bibliotheken, als grote tafels, bijvoorbeeld "*coulisse tafels met collonner*" of ook nog "*coulisse van een nieuwe uitvinding*", of andere "*bewegende door een mecaniek*", verder nog bibliotheektafels, kleine tafels zoals een "*thetafel met colonnen in acajou-hout*" en een "*toilette van ingelegd hout*", bureau-meubelen, bijvoorbeeld "*cylinderbureau*" en "*secretaire*", "*tafel met een lessenaar op mecaniek*". Ook zitmeubelen naast armzetels en stoelen, "*gondolestoelen*", "*canapés een schelp verbeeldende*", "*pianokrukker*", enzovoort.

Over het beslagwerk aangewend voor meubels en wandversiering kan er voor Gent op gewezen worden dat er toen zeventien koper- en brongstijers beschikbaar waren, net als vergulders, en ciseleerders.

Het is waard te noteren dat naast de vaklieden die hout verwerken er andere ter plaatse zijn "*die prachtwerk presteeren, als bijvoorbeeld marmersmakers (48) en steensnijders*".

Inzake textiel ten behoeve van bijvoorbeeld de interieuruitrusting en het meubel kan er voor Gent verwezen worden naar de productie van zeer gezocht bedrukt katoen zoals "*behangsel gedrukt in valsche kleuren met een koperen plaat geets*" en "*behangsel verbeeldende de Liefde en den Tijd (zinnebeeld)*" respectievelijk van de Gentse fabrikanten: E. De Hert, Poelman zoon & Vervaecke (49). Of ook nog "*gevelouteerde figuren, gedrukt op Mérinos, voor stoelen en vuurschermen*" en andere met "*een bloemvaas gedrukt in velouté*".

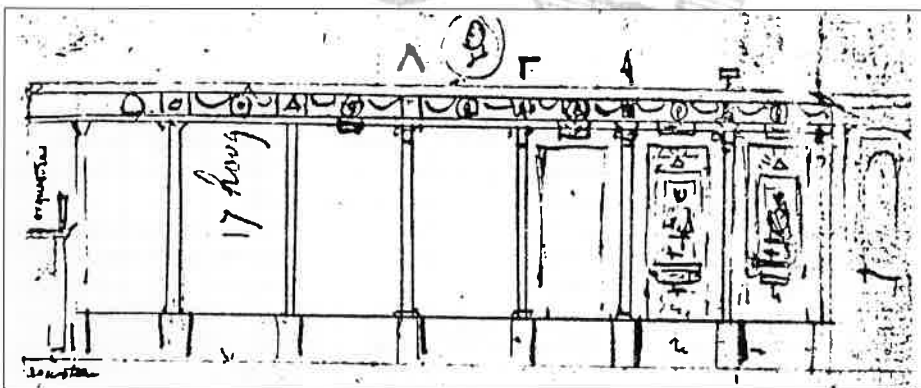

Een ontwerp voor een tuin tussen talrijke gelijksoortige nagelaten door de veelzijdige kunstenaar P.J. Tiberghien te Gent, doet de vraag rijzen of deze ook niet zou tussengekomen zijn voor de creatie van de tuinen in de droomresidentie van Lieven Bauwens. Hier de reproductie van zijn project voor de tuin van Verlinde-Cannoot aan de Coupure te Gent. Dit concept volgt duidelijk de algemene trend van de Engelse landschapstuin, typisch voor die periode. Opvallend zijn de algemene kromme lijnen van de compositie, bedoeld een indruk te geven van een natuurlijke omgeving. Belangrijk zijn de in stippellijn aangeduide zes perspectieven, uitgaande van het punt A, namelijk het "Paviljoen".

(verzameling Universiteitsbibliotheek Gent, Kaartenzaal, Fonds tekeningen)

Deze originele ontwerpschets door P.J. Tiberghien voor de banketzaal van de vrijmetselaarsloge te Gent vertoont enkele gelijkenissen met het concept van Montoisij voor het groot salon in de receptievlugel van Lieven Bauwens. De gelijkenis tussen het ritme van de talrijke zuilen aan de blinde wand van deze zaal en de strengheid van de traveeën-articulatie in het "Sallon" van Montoisij, waar later het vredesverdrag tussen de VS en Groot-Brittannië zou ondertekend worden, stemt tot nadenken.

(verzameling Universiteitsbibliotheek Gent, Kaartenzaal, Fonds tekeningen)

Er zijn verder in deze stad fabrikanten van passement, boordsels, biezen en "floschen".

En veel meer want dit is slechts een beperkte greep uit het aanbod.

Lieven Bauwens heeft bovendien ook een familielid, Pauline Bauwens, gevestigd te Hamburg waarvan de echtgenoot fabrikant is van geschilderd papier (50). En er zijn ook nog "negocianten" te Gent voor "Goude, Silvere en Zijde stoffen" (51).

Kort gezegd, de weergevonden tekeningen bieden een uitgangspunt voor het achterhalen van de grote lijnen van de bouwdroom van Bauwens. Meer bijzonderheden kunnen verder worden opgespoord in historische en archeologische bronnen. De auteurs van deze publicatie willen daaraan een latere publicatie wijden.

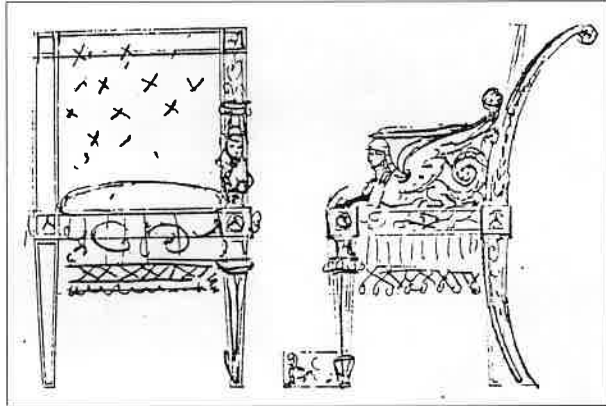
Nu al kunnen wij er op wijzen dat de oplossingen voor de bouwdroom, door de bouwheer gevonden, niet altijd een grootse allure als bestelling aannemen.

In een afrekening in 1803 door P.J. Spillebaut, timmerman, schrijnwerker, trap- en meubelmaker, aangaande voorschotten en leveringen door ter attentie van Lieven Bauwens hem gedaan, komen enkele bijzonderheden naar voren inzake interieurafwerking en meubelen. Naast werken uitgevoerd voor "boisering", of lambrizeringen, "trappen" en "deuren", lezen wij er onder andere aangaande meubelen het volgende: "in beste gevlamd bois d'acajou tabletten voor de garniture op de pupiters van den Bureau".

Dezelfde Spillebaut staat ook in voor "zijdestukken aan twee buffetkaskens",

Een nooit gepubliceerd ontwerp voor een empire-stoel met keizerlijke allures van de veelzijdige Gentse edelsmid P.J. Tiberghien (1755-1810). Voor het concept van weelderige meubels en interieurafwerking moest Lieven Bauwens zich dus niet noodzakelijk tot Parijse designers of ebenisten wenden. Tiberghien leverde met nauwkeurige kennis van de geheimen der vrijmetselaars ontwerpen voor de loge "La Félicité Bienfaisante". Lieven Bauwens was lid van dezelfde kring in 1807.

(verzameling Universiteitsbibliotheek Gent. Kaartenzaal. Fonds tekeningen)

"voor het vermaeken van *différente bois d'acajou stoelen zommige ten groote deel nieuwe gemaakt*" en "*het verwerken van écrans*", lees herstellen van vuurschermen. Hij bezorgt de bouwheer verder een "*tafel à collises*" en "*eene commodie*", lees commode of ladenkast (52). Dezelfde Spillebaut 'construeert' voor Lieven Bauwens een "*garderobe en anglaise van bois d'acajou een waterbak daer boven dienende voor de dito garderobe*". Deze laatste levering dient volgens ons te worden verstaan als een gemakstoel met ingewerkt 'spoelmechanisme' (53).

De inplanting van de residentie in het oude kloosterdomein

De bouwdrukte binnen het gehele domein van het antieke Meerhem concentreert zich voor wat de residentie betreft op de oude toen nog overgebleven gebouwen van het centraal complex van het

klooster (gekend door de plannen anno 1784 en 1797) (54), na de afbraak van de galerij met kluisen rond de vierkante open kloosterhof en van de lange galerij langs het refectorium. Er wordt gestreefd om binnen de muren van het bewaarde kwartier van de prior een woonvleugel voor Bauwens zelf tot stand te brengen. Ook een receptievleugel wordt geprojecteerd binnen de voormalige kloosterrefter en omgevende ruimten. Deze receptievleugel bood het voordeel gelegen te zijn onmiddellijk naast de fabriek met (tot) 400 spinmolens, die ondergebracht werd in de oude kerk van de Kartuziers. De receptievleugel, op een rechthoekige plattegrond, sloot met zijn korte zijde aan bij de nijverheidsruimte en kon aldaar door een mogelijke rechtstreekse doorgang bereikt worden. De woonvleugel met zijn voorgevel naar het zuidwesten gericht, was eveneens een rechthoekig gebouw dat haaks stond op het uiteinde van de receptievleugel. Samen

vormden deze twee vleugels een winkelhaak in grondplan. Elke vleugel kon dus aan een eigen functie voldoen: enerzijds ontvangst en anderzijds dagelijks verblijf.

Opvallend bij deze integratie van nieuwe functies is dat, hoewel Lieven Bauwens zo prachtlievend is, er toch spaarzaam wordt omgegaan met vroeger bestaande bouwwerken. In de woon- en receptievleugel worden onder meer de buitenmuren en de balklagen voor een ruim deel behouden. Aan de buitenzijde van beide bouwvleugels worden nieuwe of meer geaccentueerde toegangen voorzien. Vóór de voorgevel van de receptievleugel wordt een indrukwekkende "Moorse binnenhof met een groot fontein" op een rechthoekige plattegrond (circa 90 bij 52 voet, dus w27 bij 16 meter) ontworpen (55). Voor deze fontein (diameter 13 voet of bijna 4 meter) zou water volgens het plan aangebracht worden door een "*pompe à feu*", lees stoompomp.

Ook voor de inkom van de woonvleugel wordt een nieuwe emfase of bijzondere klemtoon getekend en uitgevoerd. Deze bestaat uit een vrij grote halfronde luifel op Dorische zuilen gedragen in de as van de gevel (zie Verly c/4 en Wijnants a/1), uitgevend op de Napoleontrap in de binnenruimte. Voor het woonhuis met zijn voortuin is volgens een teruggevonden anoniem perspectief aquarel, aanvankelijk een project met een nieuw dubbel hekken gepland in de as van de inkom naar de straat gelegen (56).

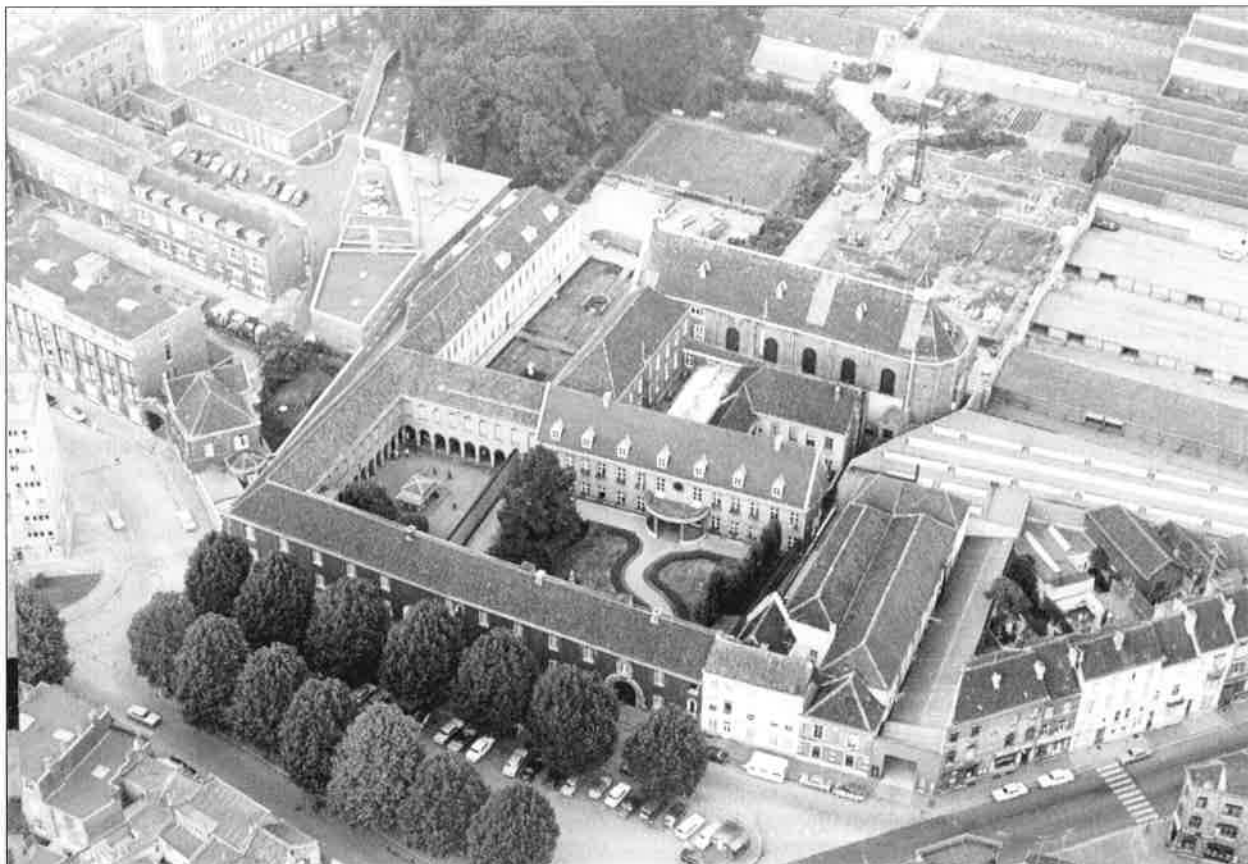
Voor de meest zichtbare gevelpartijen worden eveneens vernieuwingen

voorzien. Tegen de receptievleugel verrijst in een project (bij Verly) een bijkomende traptoren. Aan de meeste gevels worden de vensteropeningen vergroot en aangepast aan de algemene empire-smaak, waaronder vele met een smeedijzeren borstwering. Op de rest van het vrijgekomen kloosterdomein wordt aan plannen voor landschappelijk uitzicht gewerkt (c/4). Er is immers aan een "Engelse tuin" gedacht, naast een bloementuin. Tot dit geheel behoort ook een uitkijkpost, de "*Solimannie* of Turkse toren" (b/1) van waar aan de bezoeker een vergezicht zal geboden worden over het gehele tuinlandschap van de residentiedroom. Ook boven de twee "Moorse galerijen" naast de receptievleugel was een wandelterras ontworpen dat een heerlijk uitzicht zou bieden op het artistiek ruimtelijk gereorganiseerd domein (zie c/2 en c/3).

Er werd dus niet alleen gezocht naar een utilitaire inplanting zonder meer, maar eveneens gestreefd naar een evocatie van sublieme vergezichten in alle richtingen, in de geest van de nieuwe "*landscape design*" uit die tijd.

Wie de nieuwe tuin voor Bauwens zal plannen is ons momenteel niet bekend. Wel staat vast dat hij de "*Solimannie*" in 1803 laat ontwerpen door architect Pisson. Of hij ook op hem voor de tuinplanning een beroep deed kan niet bewezen worden. Er wordt lange tijd aan deze tuin gewerkt. Nog in 1810 is het Montoisie die de plannen levert voor de "hoge serre" en de "broedkassen" (57).

Wij bezitten geen volledige plattegrond-afbeelding van

Luchtfoto van de woonst en fabriek van Lieven Bauwens vandaag (1974).
 (verzameling Museum Meerhem, Gent)

Deze serre voor perziken en koffieplanten werd ontworpen en gebouwd in 1810 door architect Montois in de Engelse tuin van Lieven Bauwens.

(detail uit een aquarel bewaard in het Museum Meerhem, Gent)

de tuin van het Meerhem uit de tijd van Lieven Bauwens. Hoe kan men zich dan een beeld vormen van de aanleg rondom de nijverheidsgebouwen en de residentie? Hiervoor kan gesteund worden op een paar waterverfschilderijen uit circa 1822, alsook op de algemene gang van zaken te Gent gedurende deze periode, en op enkele bekende details. Typisch hiervoor is dat men te Gent, net als op andere plaatsen, naar Engels voorbeeld afgezien had van de geometrische en symmetrische tuinaanleg. Men wilde rond het huis een ideaal landschap scheppen waar men zich in de vrije natuur kon wanen (58). Doorgaans werd daarvoor gewerkt met niveauverschillen, grasvelden en watervlak-

ken. Daar waar Verly bloementuinen voorziet op de plannen werden deze toen doorgaans geplant per soort of per kleur (59). Aan kleurenharmonie werd veel aandacht besteed. Maar er zijn ons ook enkele details specifiek voor het Meerhem bekend.

Lieven Bauwens staat niet alleen beschreven als een fervent liefhebber van bloemen, maar ook van uitheemse planten en zeldzame bomen.

Men weet dat hij zelfs koffieplanten kweekte. Hiermede haalde hij trouwens in 1809 op het tweede salon van de "Société d'Agriculture et de Botanique de Gand" een zilveren medaille(60). In andere documenten over Lieven Bauwens is er sprake van een "serre" voor onder meer perziken.

Het kweken van een ruime keus van planten en bloemen moest zeker mogelijk zijn geweest in het Meerhem (61). In ieder geval staat vast dat er jaren voorbij gegaan zijn - minstens van 1803 tot 1810 - voor de creatie van een passende tuin bij de droomresidentie in het Meerhem. Deze is vergelijkbaar met de Engelse tuin die katoenfabrikant en achterbuur Voortman kort nadien zou laten aanleggen, en die nog altijd bestaat.

De distributie van de receptievleugel

Door architect Verly wordt aan het algemeen plan (c/4) de titel gegeven "*Plan de distribution pour un appartement à recevoir*". Met "distributie" wordt hier bedoeld het aaneenrijgen van een geheel van lokalen met een bijzondere bestemming, een daarbij gepaste inrichting en afwerking, in dit geval het ontvangen en logeren van genodigden.

Voor de lezer maken wij even met de architect een virtuele wandeling doorheen deze lokalen zoals zij voorkomen op de getekende projecten van Verly in zijn eerste editie (zie tekeningen c/2 c/3 c/4 c/5 en c/6).

1. Aan de bezoeker die van op de straat naar de residentie toe gaat, worden twee mogelijkheden geboden. Ofwel kan hij onder een monumentale "triomfpoort" door, met de koets voorbij een drieledig smeedijzeren hekken langs de "*Entrée des visiteurs*" naar de "*Cour*", ofwel langs de voetgangerstoegang of "*Entrée des piétons*" naast de portiersloge naar het open binnenplein. Van op deze plaats heeft hij enerzijds een gezicht op

de "*geajoueerde Moorsee galerie*" met 5 arcaden op de gelijkvloerse verdieping en daarboven een "*promenoir*" of wandelgang mogelijks van typisch Engelse invloed, en anderzijds de "*remises*" gedeeltelijk in een bestaand gebouw in metselwerk, met vijftien openingen. Voor de koetsier bestaat de mogelijkheid, nadat de genodigde is afgestapt, vóór of onder de Moorsee Galerij verder te rijden naar de bergruimte voor de wagens of "*remises*".

2. Via de hoofdingang met een drieledige toegangsdeur, aangeduid op het plan als "*Entrée*", bereikt de bezoeker het interieur van deze receptievleugel. Wij noteren terloops dat er nog twee bijkomende toegangen in deze vleugel bestaan, beide uitgaande onder de overdekte Moorsee gaanderij gelegen aan de open binnenhof met de grote fontein, aangeduid als "*Entrée pour descendre à couvert*" (dit is "onder de gaanderij").

3. Vandaar komt de bezoeker in de "*Salon de l'escalier*". Het betreft een grote empiretrap, gekarakteriseerd door twee vleugels en een bordes (de architect haalt hierbij op zijn project aan dat deze trap daarvoor zou dienen verplaatst uit de ruimte naast het bureau van Lieven Bauwens naar zijn nieuwe opstelling). Met andere woorden dan zou de nu bestaande Napoleontrap verplaatst worden naar een nieuwe opstelling.

4. In deze trapzaal staat een toen nieuwsoortige "*poëlle*" (gesloten, vrijstaande buisstoof), naar Duits of Russisch model (soms tot 2 meter hoog) opgesteld in een decoratieve nis in de as van de monumentale trap (in de gemene muur naast de "vergrote eetzaal").

5. Onder deze trap in een ronde uitsparing is een ruime WC aangeduid als "*anglaise*", dit betekent in die tijd bediend door stromend water, waarmee eveneens een wastafel in een nis zal zijn toegeleverd.

6. Onder dezelfde trap is er ook nog een "*degagement*" of verdoken doorgang die leidt naar "de oude trap onder de toren" ("*ancien escalier dans la tour*"). Deze trapzaal kan worden verwarmd met een in een nis staande "*poëlle russe*" (vrijstaande of gedeeltelijk ingebouwde "*Kachelofen*"- of tegeloven, soms te stoken vanuit een aanpalende dienstruimte, ingeburgerd op het einde der 18de eeuw ter vervanging van de traditionele open haarden).

7. Vanuit deze trapzaal brengt een dubbele deur de bezoeker naar de "*Salle à manger agrandie*". Deze "vergrote eetzaal" met drie vensteropeningen naar de open Moorsee binnenhof wordt aan het uiteinde opvallend gesloten door een grote halfronde aanrecht-ruimte, geflankeerd door twee ronde zuilen.

8. Achter de holle wand hiervan bevinden zich twee buffetkamers waartussen een "*passage*" die leidt naar een "*petit salon pour recevoir les Etrangers*". Het salon is twee vensters breed en heeft in het midden van de langswand een sieraanrecht. Door een dubbele deur sluit dit salon voor de ontvangst van vreemdelingen rechtstreeks aan bij de "*grand Bureau*" van Lieven Bauwens zelf, die reeds in de woonvleugel is gelegen.

9. Doch komen wij even terug in de "grote trapzaal". Deze trapzaal brengt ons langs een andere

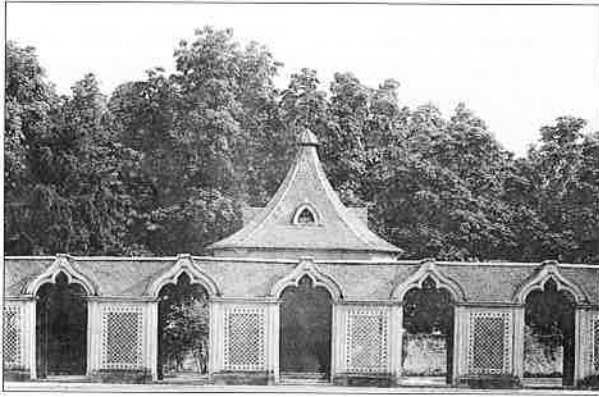
muuropening naar een "*antichambre*", voor- of wachtkamer met daglicht dat binnenkomt langs de zoldering.

10. Van uit de "*antichambre*" kan de genodigde naar de "*petite Salle à manger*". Deze kleine eetkamer biedt in drie afgesloten hoeken plaats voor een buffet en in een vierde hoek een dienstdoorgang ("*servoir*") naar de keuken en afhankelijkheden.

11. Aansluitend bij deze kleine eetkamer ligt de "*Salon Etrusque*", die reeds zichtbaar is door een driemaal twee deuren brede doorgang. Dit Etruskisch salon heeft aan beide langszijden drie vensterramen die een prachtig uitzicht bieden, links op de open binnenhof tussen de twee "*Galeries Moresques*" met de grote fontein en de "*jardin à fleurs*" of bloementuin, en rechts op de "*Jardin Pittoresque*" of de "Schilderachtige Tuin". Met "*Etruskisch*" bedoelt de bouwmeester in die tijd een stijl die zijn inspiratie zoekt in de Italische kunst van vóór de Romeinen (62).

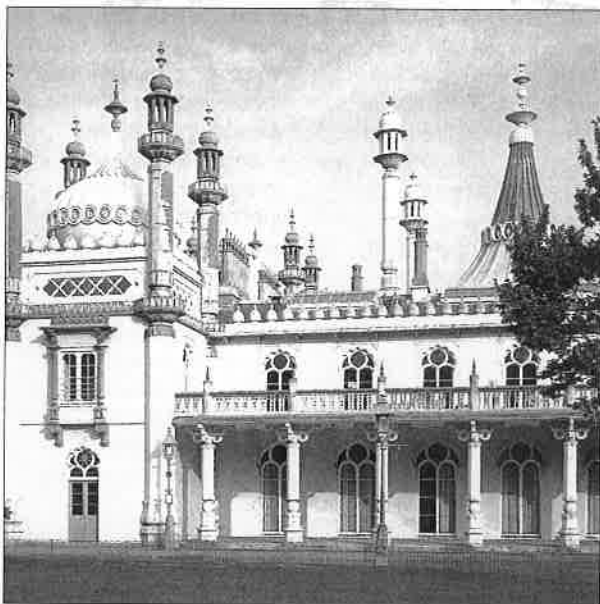
12. Aan het uiteinde van de "Etruskische ontvangstzaal" kan de bezoeker binnen in een "*Boudoir*" of "*Meridien*". Met deze term wordt in die periode een kamer voor een rustpauze 's middags of bij een andere gelegenheid verstaan. Het project voorziet daarin een verwarmd (?) "*divan*" of ligmeubel (met "*poëlle*" onder diensttrap en schouwpijp op eerste verdieping) volgens Oosters denkbeeld. Een kachel midden onder het vensterraam kan zorgen voor bijkomende verwarming.

13. Onmiddellijk naast de toegang tot deze "*Boudoir*"

In Engeland en in Frankrijk, maar ook in Duitsland worden er op het einde van de 18de en het begin van de 19de eeuw architecturale creaties tot stand gebracht met chinese, arabische of zelfs Indische invloed, soms al vermengd met een vroege neogotiek. Een voorbeeld hiervan bestaat vandaag nog in Schwetzingen (Baden-Württemberg, BRD), in de tuinen van de keurvorst. Deze Turks-gotische galerij gebouwd door architect N. de Pigage, vergelijkbaar met deze door architect Verly voorzien in het Meerhem. Wél voorzorg Verly nog een "promenoir" of wandelgang op de verdieping.
(verzameling auteur)

Gezicht op de "Indische Galerij" van het Koninklijk Paviljoen te Brighton (begonnen door Henry Holland in 1787, herschapen in de stijl van Mongoolse tenten en Indische moskeeën door John Nash vanaf 1815). Een bouwkundige compositie met neogotische en exotische motieven. Ook in de "Galerie Moresque" ontworpen door Verly in het Meerhem is er niet alleen een overdekte gaanderij op het gelijkvloers maar eveneens een "promenade" op de verdieping.
(verzameling auteur)

bevindt zich een "petit vestiaire" met een "escalier de degagement". Uit deze kleine kleedplaats leidt een diensttrap naar de bovenverdieping met de verblijf- en slaapvertrekken voor de genodigden.

14. Architect Verly leverde bovendien nog een detailproject voor dit vreemdelingenkwartier (plan c/6). Er zijn vier slaapkamers voorhanden met elk één "cabinet" (of privekamer). Iedere slaapkamer heeft een alkoof voor het bed, een open haard en twee wandkasten of "armoire" of "garderobe" of "serre au linge", dus bergruimten voor klederen of linnen (63).

15. In het centraal gedeelte van deze slaapkamer-verdieping is een grote "antichambre commune", een gemeenschappelijke hal die daglicht langs het plafond ontvangt.

16. Bij de centrale distributiezaal sluit een diensttrap aan, die naar de tussenverdieping ("entresol") gaat onder de slaapkamers.

17. Ook voor deze tussenverdieping die bijzonder ingericht is als opschik- en badkamer heeft Verly een detailproject voorgesteld met als titel "plan de distribution pour un appartement de Bain" (c/5).

18. In het midden van deze tussenbouwlaag is de "Chambre du bain" uitgetekend. Deze merkwaardige badkamer laat twee grote ronde nissen zien. In de eerste nis tussen twee kolommen staat de "baignoir", een amandelvormige badkuip, opgesteld. In de andere nis is een schouw met een schoorsteenpijp en een ronde kachel voorzien. Aan de andere zijde van het bad, eveneens tussen twee zuilen, is een ruimte

uitgespaard voor een "lit de repos" of rustleger. De verluchting van deze badkamer gebeurt volgens het plan langs een kanaal in de dikte van de buitenmuur uitgespaard. Zowel de badkamer als de rusthoek brengen elk door een venster een gezicht op de "jardin pittoresque" of de rustige en "schilderachtige hof" achter het centraal gebouwencomplex van het droompaleis van Lieven Bauwens.

19. Stromend koud en warm water wordt voor dit "badappartement" geleverd door een reservoir en een stookketel ("four"). Met deze laatste kan ook het linnen worden verwarmd want er staat te lezen "pour chauffer le linge".

20. Een ruime plaats onder de term "Toilette" of opschikkamer aangeduid, sluit direct aan bij de zojuist beschreven badkamer.

21. De twee ontworpen "Moorse galerieën" bieden voor de genodigden op de bovenverdieping van de receptievlucht, de mogelijkheid op de bovenliggende langgerekte terrassen (elk 15 meter lang) te wandelen. Zij laten meteen toe aan de overzijde van deze "promenoir" een gebouw te bereiken "au dessus duquel est la Salle du Billard". Ook kan er vanuit deze "biljardzaal" via een trap vermeld als "Escalier du Billard" afgedaald worden naar de binnentuin tussen de gaanderijen.

22. Vooraleer de bezoeker de residentie verlaat kan hij nog een laatste blik werpen op de door twee galerijen afgesloten "Moorse" voorhof. Hij kan inderdaad naar beneden gekomen zijn via de biljardtrap die eindigt onder de noordelijke Moorse arcade.

Dit is dus, gelet op de ligging, ontegensprekelijk een privé-badkamer voor Lieven Bauwens.

De grafisch afwijkende voorstelling van al deze laatste bouwonderdelen lijkt op uitdrukkelijke vraag toegevoegd. Wilde Lieven Bauwens in de empire-traditie tot en met de klassieke badcultuur introduceren of aansluiten bij wat hij te Parijs had?

Vanuit utilitair standpunt gezien is het opvallend dat het keukengedeelte van de gehele geplande residentie evengoed dienst kan doen voor de woonvleugel als voor de receptiehallen. De nieuwe keuken zelf bevindt zich op dezelfde plaats als de vroegere kloosterkeuken. Er worden echter twee open haarden voorzien. Waarschijnlijk zal er één enkele gebruikt zijn voor het dagelijks leven, terwijl de tweede kan ingeschakeld worden bij aanzienlijke recepties. De keuken ligt ingeklemd tussen een "office de la cuisine" (voor het servies) en een "servoir" (voor het bestek), en een "lavoir" of "(af)wasruimte" gevolgd door een "Etat d'argent" of kamer van het zilverwerk (voor de tafel) (65).

Van de plannen van de 'Anonieme Vlaming' is ons enkel een plattegrond voor de eerste verdieping (c/8) van deze woonvleugel overgeleverd.

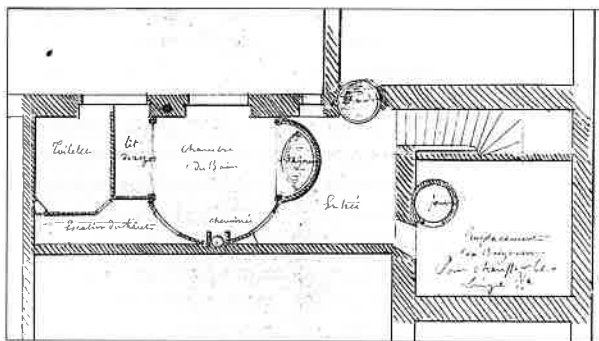
Boven het "cabinet" of werkkantoor van de benedenverdieping is er een slaapkamer ondergebracht die van beneden door Lieven Bauwens kan bereikt worden via een verborgen trap. In de as van deze slaapkamer boven zit een alkoof met daarnaast een klerkast. Deze slaapkamer ligt evenwijdig met het "Salon" dat nagenoeg 25 bij 25 voet of circa 7,50 bij 7,50 meter meet. In dit salon zijn vier wandtafels en een open haard voorzien.

De schouwmantel hier is versierd, net als die van de slaapkamer met elk twee zuilen (66).

Via de grote Napoleontrap die in het project van de 'Anonieme Vlaming' op zijn oorspronkelijke plaats bewaard is, kan via een verdoken deur de bediende of "domestik" zoals geschreven op het plan, in zijn eigen slaapkamer. Deze ruimte is op haar beurt voorzien van een alkoof met een bed en een klerkast.

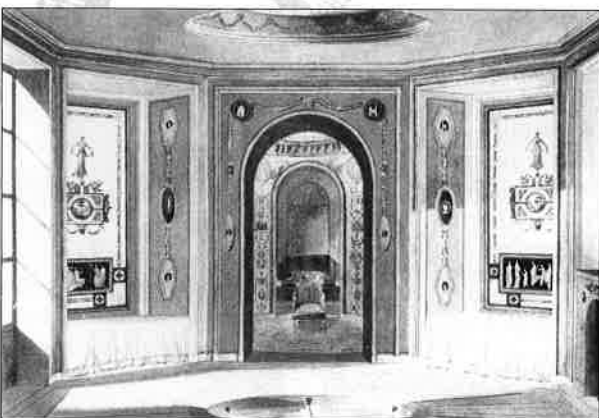
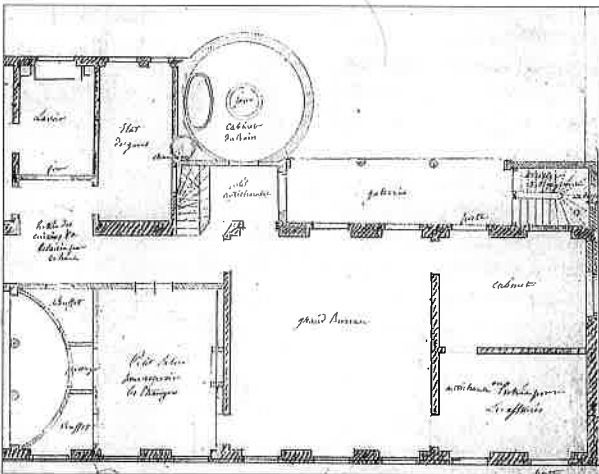
Aan de voorzijde van de woonvleugel naast de "Napoleontrap" of hier aangeduid als "Escalier du Vestibule" kunnen de woonlokalen op de verdieping uitgebreid worden in richting van de "receptievleugel". Hier zijn dan in eerste instantie twee slaapkamers met elk een alkoof voorhanden. In tweede instantie kunnen verder ook de vier slaapkamers van de receptievleugel bereikt worden. Naast de persoonlijke slaapkamer voor Lieven Bauwens zijn er nog zes andere beschikbare voor invités. Sommige zijn in empirestijl voorzien van de toen moderne ijzeren stoven of kachels, vrijstaand in gebogen nissen en verbonden met een schoorsteenkanaal.

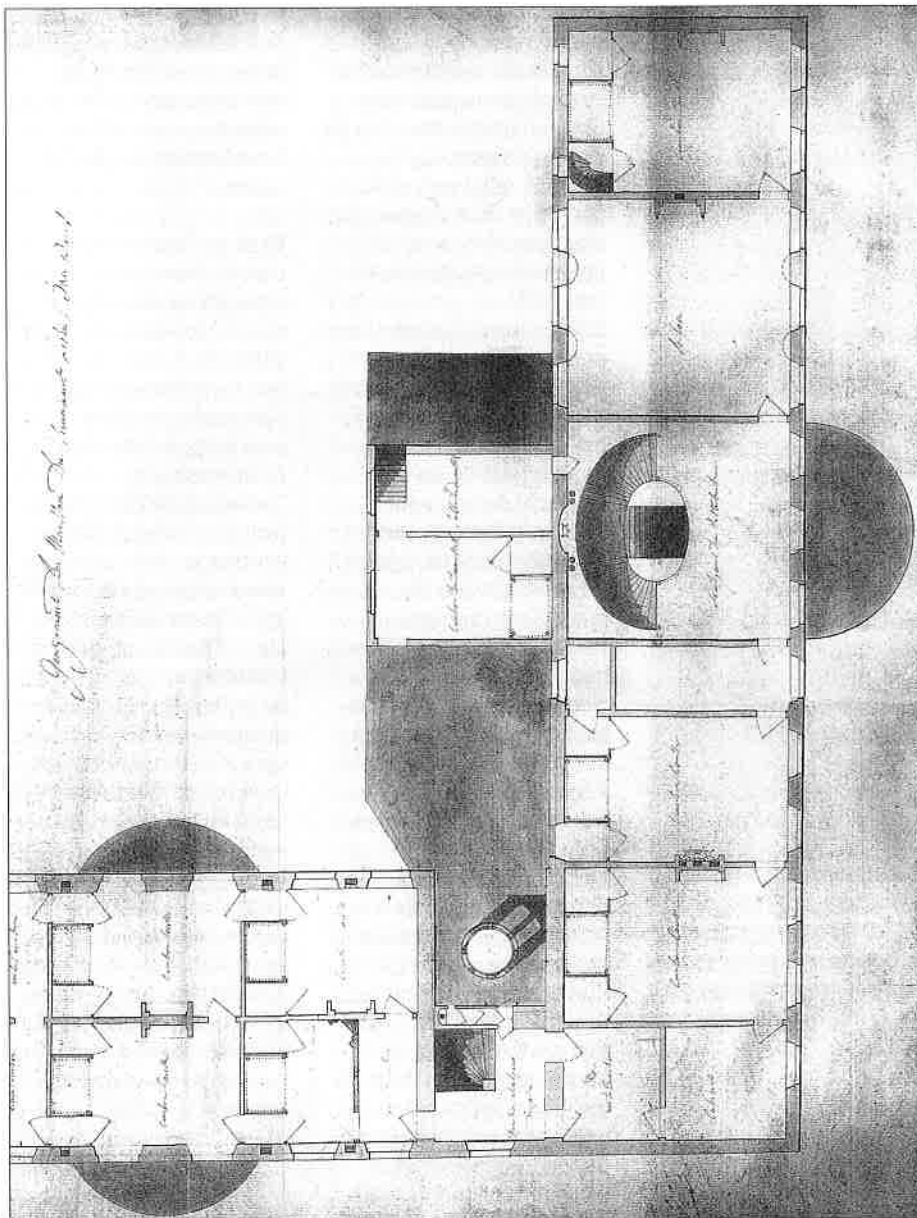
De plannen van de 'Anonieme Vlaming' leggen in het bouwproject voor de eerste verdieping verder een accent op de inkom van de woonvleugel door de grote ronde luifel aan de voorgevel aangebracht. Deze overdekte toegang, die trouwens tegenwoordig nog bestaat, brengt de voorname bezoekers in de grote trapzaal met de Napoleontrap. Dit is een bijzonder elegante en monumentale klemtoon in dit bouwdeel van de droomresidentie (67).

Deze "chambre du bain" uit het plan van architect Verly heeft drie grote nissen geflankeerd door zuilen, respectievelijk voor een amandelvormige badkuip, een ronde kachel in een kleine sierschouwen en een rustbed. Luchtverversing gebeurt via een kanaal in de buitenmuur uitgespaard. Een "chaudière" zorgt voor warm water. Een oven in een nabijgelegen plaats verwarmt het linnen ("chauffer le linge"). (verzameling Museum Meerhem, Gent)

Lieven Bauwens had niet alleen een ruime badgelegenheid voor zijn gasten gepland. Voor zichzelf was in de nabijheid van zijn bureau een eigen verwarmd "cabinet du bain" voorzien. Het was een aantrekkelijke rondbouw met een ovale badkuip, verlicht in de koepel door een ronde dakopening. Volgens Parijse voorbeelden konden vanuit de badkamer via een open gaanderij de schilderachtige tuin bereiken. (verzameling Museum Meerhem, Gent)

Twee teruggevonden documenten, toegeschreven aan de 'Anonieme Vlaming', betreffen de plattegrond van de eerste verdieping van receptie- en woonvleugel, en de voorgevel van de receptievleugel. In de woonvleugel bevindt zich uiterst rechts de slaapkamer van Lieven Bauwens (met een verdoken trap naar beneden). Daarnaast een salon met vier consoletafels tegen de penanten tussen de ramen. Links daarvan de grote vestibule met de Napoleontrap. Vooraan de voorgevel is het dak van de halfronde ingangsluifel zichtbaar. Achteraan de Napoleontrap ligt een slaapkamer voor de knecht. De vestibule wordt verwarmd door een kachel in een nis geflankeerd door dubbele zuilen. Links van de traphal en verder in de receptievleugel nog een aantal slaapkamers met elk een alkoof en een "cabinet" (voorkamer), sommige verwarmd door een kachel. Opmerkelijk is de verluchting voor de slaapkamers door kanalen in de dikte van de muren uitgewerkt.

(verzameling Museum Meerhem, Gent)

Links een originele gravure uit het empire stelt de achthoekige badkamer voor van mejuffre Anne Victoire Dervieux te Monceau nabij Parijs, ontworpen door architect Belanger (1754-1818). In twee nissen zijn rustbedden aangebracht. De beglaasde deur links geeft rechtstreeks toegang tot de tuin. Rechts staat een open haard met daarboven een grote spiegel. Door de boogopening in het midden ziet men een klein boudoir. Aan de overkant was een verhoog voor de musici die ritmische oefeningen moesten begeleiden. Een ronde marmeren badkuip bevindt zich verzonken in het midden van de ruimte. Dergelijke voorbeelden uit het contemporaine Parijs hebben Lieven Bauwens vermoedelijk geïnspireerd voor zijn droomresidentie.

(verzameling auteur)

Een "Solimannie" of Turks paviljoen te Gent

Met de term "Solimannie" als titel op het teruggevonden oorspronkelijk plan gesigneerd door architect Pisson, wordt gezinspeeld op Soliman de Grote, sultan van Turkije (1520-1566), wiens regeringsperiode geldt als de grootste bloeitijd van het Turkse Rijk. Onder zijn regering ontstaat een toppunt van moskeeënbouw die heden nog het stadsbeeld van Istanboel domineert.

Een kenmerk van de Ottomaanse bouwkunst is dat zij zowel in Islamitische als in Europese artistieke tradities wortelt en dus deel uitmaakt van beide culturen.

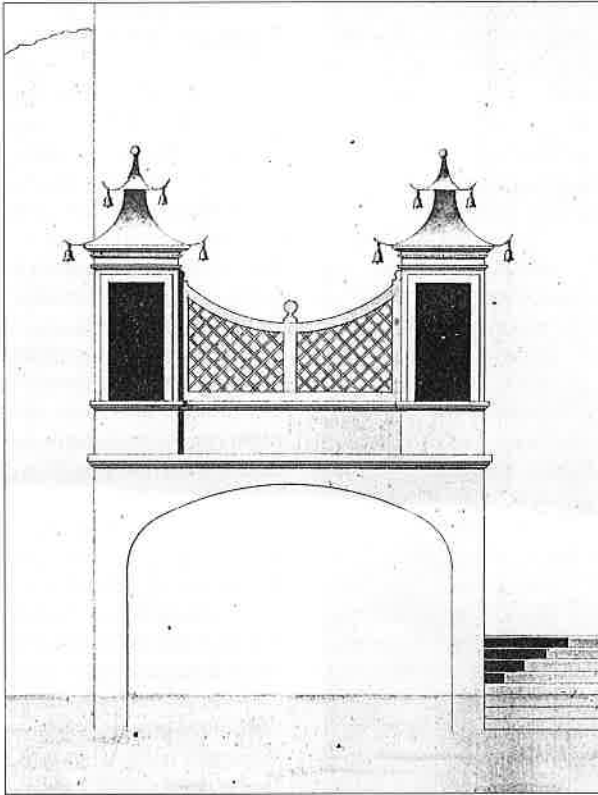
Treffend voor deze architectuur zijn de minaretten, hoge slanke torens die in deze periode hun grootste perfectie bereiken (68).

De gestalte van de "Solimannie" van Pisson te Gent treft ons doordat het enigszins massieve volume van het paviljoen zelf contrasteert met de ranke vorm van de meer dan twintig meter hoge minaret. Dit herinnert ons de skyline van de typische moskeeoepel omringd door minaretten (69).

De gehele "Solimannie" van Lieven Bauwens verheft zich in dit project boven op een zware gesloten basis in metselwerk met een buitendiameter van circa negen meter. In de dikte van deze stenen massa is een ruimte uitgespaard voor een draaitrap.

Vermoedelijk was de benedenverdieping, die aan de buitenkant met aarde of met een kunstmatige grot kon omringd worden, bestemd als koele bergruimte voor dranken of als ijskelder.

Vanaf de eerste verdieping wordt de bouwconstructie

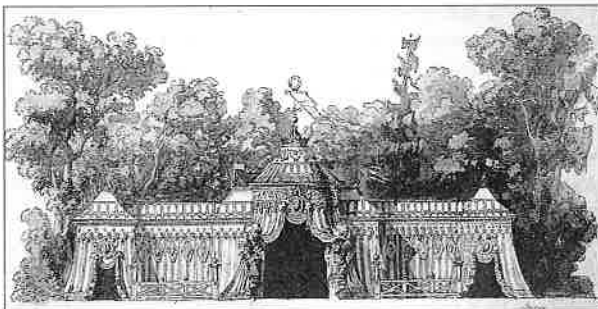

Het vroegst gedocumenteerd voorbeeld van een "folle" binnen Gent is het oosters paviljoentje in 1789 ontworpen door een onbekend bouwmeester voor negotiant Simoen J. Van der Elst. Het bekroonde de overwelving van de "peirdewaeteringhe" naast de Karnemelkbrug en overschouwde de samenvloeiing van Sint-Jacobsgracht en Baudeloolleitje.

(verzameling SAG, Reeks 535-125/10, info G. Deseijn)

Voor de grote dames en heren werden tijdens de 18de en 19de eeuw dikwijls uitzonderlijke gebouwen gerealiseerd, vooral in relatie met de tuinen. Zo werd in Zwenen de "Lederen Tent" in 1780 in de Haga-tuinen voor koning Gustaf III door de Franse architect L.J. Deprez ontworpen. De draperingen van deze Ottomaanse tent waren in koper uitgevoerd. Kan een dergelijk gebouw een voorbeeld geweest zijn voor het ontwerpen van een metalen structuur voor de "Solimannie" te Gent?

(verzameling auteur)

één en al lichtheid. Hier vertrekt de opbouw van een ijzeren skelet voor de paviljoenbouw voorzien van een ijzeren trap. Op de stenen onderbouw toont het plan eerst een rondgang met acht zuilen omgeven door een borstwering in gesmeed ijzer (70).

Concentrisch rondom de eerste steunen zijn nog eens acht zuilen opgesteld die zichtbaar zijn aan de binnenzijde van de paviljoenruimte en met een heel dunne buitenwand afgesloten worden. De tekening geeft ons voor de voorzijde aan de buitenkant van deze verdieping een dubbele glazen deur met dito waaier. Vermoedelijk was er in de geest van dit plan aan de achterzijde van deze bouwlaag nog een bijkomend daglicht, of een breed venster of een balkon voorzien (71).

De daarop volgende verdieping is nog opener gepland dan de vorige. Ze vertoont eveneens een rondgang afgeboord door een ijzeren leuning. Maar de spil van de draaitrap die van beneden tot hier leidt, gaat verder de hoogte in en torst een kleine cilindervormige toren met een peervormig dak en daarboven in de spits bekroond door een Turkse halve maan. Dit is dan de minaret van het Meerhem!

De ruimte binnen in de tweede bouwlaag ontvangt daglicht door een dubbele glazen deur met een gedrukte spitsbogige waaier, geflankeerd door twee vensters met dezelfde boogafdekking. Ook voor beide zijden van deze verdieping worden analoge deuren gesuggereerd op het plan. Het zacht hellend dak dat de middenkern van het paviljoen afdekt, is naar binnen toe gebogen en kraagt even uit over de buitenwand van het

bouwwerk. In de top van het dak is, omgeven door een borstwering in ijzer, een dagopening met glas, waardoor hemellicht in de bovenkamer kan binnen vallen.

Over de binnenafwerking van de twee boven elkaar gelegen kamers zijn enkele details in tekening gebracht. Tussen de zuilen aan de buitenwand zijn vier sofa's van circa zes voet lang of 1.80 meter ontworpen. Dat een ruim gebruik van textiel zou voorgesteld worden voor de binnenafwerking van zijn tuinpaviljoen ten aanzien van Lieven Bauwens, de textielindustriële, ligt voor de hand. De Gentse industrie en de distributiesector leverden immers toen reeds een aanzienlijke keuze aan kwaliteiten en kleuren.

De voorgestelde hoofdkleur voor de eerste verdieping inzake textiel was grijsblauw en voor de tweede verdieping paars, te oordelen naar de afgebeelde deur- en venstergordijnen op de originele tekening.

Over de constructie van het tuinpaviljoen van Lieven Bauwens treffen wij in de door ons in het Stadsarchief te Gent weergevonden originele schriftelijke documenten bijkomende bijzonderheden. In een staat van leveringen verwijst de aannemer Spillebaut in 1803 (72) aangaande de materialen voor het Meerhem naar een aantal opmerkelijke posten.

Zo is er "een deur aan het paviljoen in den hof" en ook "twee paar scharnieren op de deur van het paviljoen in den hof". En verder nog is er sprake van "twee gebombeerde deuren a caro vitres voor het paviljoen".

Uit deze vermeldingen kan besloten worden dat het

"pavilloen" een ronde plattegrond vertoende. Dat het betreffend paviljoen reeds verder dan de ruwbouw was opgetrokken in 1803 wordt duidelijk in de volgende post: "eene leene op den coursetrap in het paviljoen" en "een bois d'acajou kromme leene".. Dit betekent de afwerking van de draaitrap.

In welke mate het plan van Pisson werd uitgevoerd kan tegenwoordig nog bezwaarlijk worden achterhaald. Het gebouw is nu totaal verdwenen. De oude afbeeldingen onder meer deze bewaard in het Museum Meerhem, laten niet toe in het voorgestelde paviljoen eventueel oudere delen van latere verbouwingen te onderscheiden.

Hoe dan ook is het "Solimannie"-paviljoen van bijzondere betekenis voor de geschiedenis van de bouwkunst in onze gewesten. Het betreft inderdaad het ontwerp voor een zeer vroege skeletbouw in metaal en mogelijk de vroegste te Gent (73).

Het ontwerp van Pisson betekent onzes inziens verder voor de geschiedenis van de architectuur te Gent eveneens de oudste bekende glimlach naar de neogotiek (de voorgestelde spitsbogige vensteren deuropeningen van de tweede verdieping). Dit is nog veel vroeger dan het ontwerp voor het tot nu toe oudst bekende neogotisch paviljoen te Gent van architect Van de Cappelle uit 1821 (74). Het omhulsel van deze "Solimannie", de buitenwand van de kern voorzien in licht metaal, ijzer of koper doet denken aan de zogenoemde "Lederen Tent" in de Haga tuinen in Zweden (1787) door de Franse architect L.J. Desprez, en de "Tente Tartare" te Monceau nabij Parijs, en ook de "Tente

Turque" aldaar(74bis). Over "moskee-achtige" en Turkse architectuurvormen in het tuinpaviljoen kunnen belangrijke voorgangers voor het Meerhem worden aangehaald.

Dit zijn onzes inziens deze in Schwetzingen (Baden-Württemberg, BRD) door architect N. de Pigage (1753-1780) en andere voorgesteld in de publicatie van Le Rouge: "*Jardins Anglo-Chinois à la Mode, 1776-1789.*" (74ter).

Ook in de antieke serre in "Huize Beaucarne" te Ename (Oostvlaanderen), eind 18de eeuw, zijn nog sporen van schilderwerk met Turkse motieven te zien.

Er dient hier ook gereleveerd dat in het curriculum vitae van architect Pisson deze Turkse vormgeving totnogtoe onbekend is (75).

De "Solimannie" te Gent met haar karakteristieke en aantrekkelijk exotische profiel dat op een bescheiden manier het Koninklijk "Pavillon" te Brighton, aan de Engelse Zuidkust oproept, vormt zeker een uitgangspunt voor verder onderzoek aangaande dit fenomeen in onze gewesten (76).

Ook voor een denkoefening inzake de evolutie van oude kunststijlen te Gent houdt dit paviljoen een merkwaardig aanknopingspunt in. Er blijkt hier een vroege belangstelling voor exotische vormgeving in volle empire-periode, in dit geval onder meer de Turkse kunst of wat men daarvan afwist.

Wij raken hiermede meteen de stelling aan dat men de "stijlperiodes" niet al te streng schools mag bepalen, maar veeleer wetenschappelijk op een biologische manier van naast elkaar levende tendensen moet aanzien. Diverse artistieke krachten domineren nu eens, andere bestaan daar

naast soms enkel in de kiem, nog andere bloeien soms langzaam of zeer vlug op en uiteindelijk zijn er nog die een toekomstige nieuwe dominante kunnen aankondigen (77). Van deze latere Moorse stijl te Gent kennen wij vooral de eind 19de-eeuwse grote biljardzaal van het Landbouwershuis op het Gouden Leeuwplein (verdwenen) en de "Arabische Kamer" in de gewezen "Bank van de Arbeid", maar hiermee belanden wij dan in de 20ste eeuw (78).

Ontwerpen voor een feestelijke rotonde

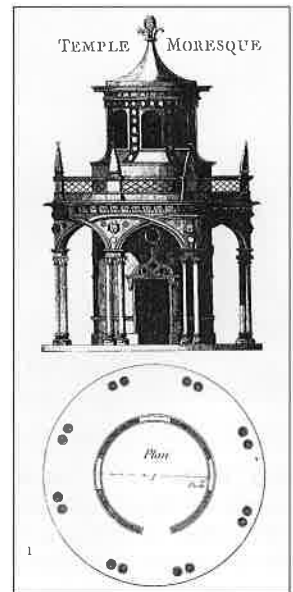
Over de evolutie van de verschillende ontwerpen voor een feestelijke rotonde in het Meerhem ten tijde van Lieven Bauwens, zijn tegenwoordig vijf voorname iconografische documenten beschikbaar. Dit in tegenstelling met vroeger waar er slechts één enkel gekend was. Het laat ons vandaag toe de concept-evolutie van naderbij te kennen en daar in de tijd twee fasen te onderscheiden.

In de eerste fase betreft het een vrijstaand rond gebouw. De originele gekleurde potloodtekening biedt ons een doorsnede net als een plattegrond (zie b/2).

De tweede fase stelt de rotonde voor die volkomen geïntegreerd wordt in de receptievlugel van de residentie.

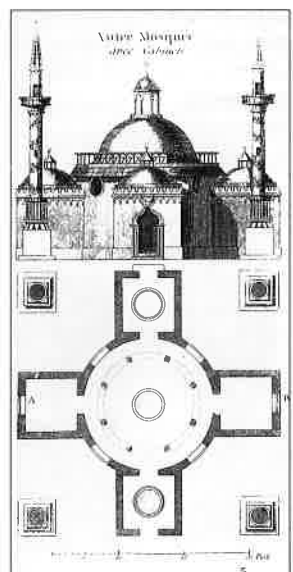
Aangaande deze laatste fase zijn tegenwoordig vier tekeningen voorhanden:

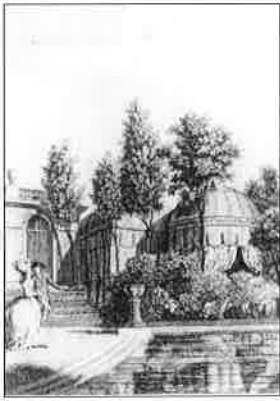
- de reeds vroeger gekende 'Grote Gekleurde Doorsnedetekening' bewaard in het Stadsarchief biedt ons een perspectivische doorsnede, van links naar rechts, dwars door de fabriek (de vroegere kerk), de receptievlugel en de

De afbeelding van twee "Ottomaanse" tuinpaviljoenen waarvan de plattegrond en de opstand in zekere opzichten doen denken aan de "Solimannie" ontworpen door Pisson. Let op de menging van neogotische en exotische vormen.

(gravures uit M. LEROUGE, *Jardin anglo-chinois à la mode, 1776-1789*)

Een "Tartaarse" tent in de tuinen van Monceau nabij Parijs door architect L.C. Caramontelle (1717-1806) naar een plaat door hemzelf gegraveerd. Het is een rondbouw die leidt naar de biljardzaal. Dergelijke bouwwerken leverde de inspiratie voor de binneninrichting en eventueel voor de gevel van de rotonde in Meerhem.
(verzameling auteur)

De Turkse tent te Monceau nabij Parijs door architect L.C. Caramontelle. Zowel de tuinaanleg als de tent kunnen aan Lieven Bauwens die bijzonder thuis was in Parijs ideeën geleverd hebben voor de uitbouw van zijn droomresidentie.
(verzameling auteur)

woonvleugel van de industrieel.

- de gekleurde pentekening met de voorstelling van de plattegrond van de eerste verdieping, van de receptie en de woonvleugel. Dit ontwerp is niet onderkend, maar wordt door ons toegeschreven aan een 'Anonieme Vlaming' wegens, onder andere, de talrijke overeenkomsten met het bouwkundig gevelontwerp voor de receptievleugel (c/1). Deze plattegrond-tekening laat ons enkel de eerste verdieping kennen, terwijl de plattegronden van gelijkvloers en bel-etage ontbreken. Van de ronde feestzaal zijn door de 'Anonieme Vlaming' enkel voor de eerste verdieping de twee vooruitspringende cirkelsegmentvormige daken boven de rotonde in bovenaanzicht geprojecteerd. Hieruit dient besloten dat de feestzaal niet meer een volmaakte cirkelvorm, maar wel een ellipsvorm vertoont. Tenzij het zou gaan om een rechthoek die eindigt op twee cirkelsegmenten.
- het gevelontwerp (c/1) van dezelfde 'Anonieme Vlaming' voor de voorgevel van de receptievleugel toont ons deze halfronde uitbouw in opstand. Die beeldt een soort plat dak uit dat begrensd wordt door een smeedijzeren borstwering. De gevelpartij van deze halfronde uitbouw heeft twee vensteropeningen met daartussen een brede muurdam. Deze voorhanden geveloplossing stemt overeen met het concept aan de binnenkant van de rotonde zoals die voorkomt in de 'Grote Doorsnede' van het Stadsarchief. Er is dus een nauwe verwantschap tussen al de ontworpen toestanden voorgesteld op de drie documenten aangaande de tweede creatiefase. Drie documenten van éénzelfde dossier?

Het geheel van al de documenten betreffende de eerste en de tweede fase samen, wijzen er ontegensprekelijk op dat het in de bedoeling lag een ronde of afgeronde feestzaal te verwezenlijken. Dat de rotonde ten slotte helemaal niet gebouwd werd bewijzen vijf andere tekeningen namelijk die van Verly I (c/2 en c/3) en Verly II (c/4 c/5 en c/6) allemaal gedateerd 1808. Dat de ronde feestzaal nooit werd gebouwd wordt, voor zover nodig, nogmaals bevestigd door het plan van Montoisij gedateerd 1810 (79).

De auteurs van onderhavige publikatie menen dat het niet tot stand komen van de rotonde door Lieven Bauwens in de periode 1808-1810, wortelt in een financieel moeilijke periode die uitliep in 1814 op het faillissement van de fabriek aan het Meerhem.

Een virtueel bezoek aan de rotonde

Een bezoeker die zich na de eerste ontwerpfase naar de rotonde zou hebben begeven, zou een gebouw aangetroffen hebben dat geheel los stond of slechts gedeeltelijk aansloot bij het centraal gebouwencomplex. Hij ziet dan langs de buitenkant een cilindervormig bouwwerk dat bekroond wordt met een gedrukte koepel waarop een Turkse halve maan is geplant. Tenzij de buitenwand eveneens zoals te Haga in Zweden of in Monceau nabij Parijs de vorm zou hebben gehad van een gestreepte "Turkse" of "Tartaarse" tent. De binnenordonnatie van dit gebouw gaat van een perfecte cirkelvormige plattegrond uit van circa 9 meter diameter. In de binnenruimte, aanleunend

bij de buitenmuren, rijzen acht klassieke zuilen met Corinthische kapitelen omhoog. In de twee hoofdassen van de zaal verlenen vier dubbele glazen deuren uitzicht naar buiten, naar de tuinen en de gebouwen van het domein. In vier hoge nissen tussen de klassieke kolommen zijn brede zitmeubelen aangebracht. Deze alterneren nu eens met de vorm van een divan, dan eens met het uitzicht van een driezigt bestaande uit drie aan elkaar verbonden curule krukken. De wand achter de zitmeubelen is plechtig gedrapeerd met textiel. De textuur van deze textiel brengt dan in de realiteit een artistiek contrast met de harde materie van de opgaande muren. De reeds beschreven zuilenrij torst een vrij breed entablement voorzien van klassiek lijstwerk. Daarboven verheft zich een nagenoeg halfsferische koepel. Door vierentwintig kleine ovale vensteropeningen, gedragen door dansende vrouwelijke en mannelijke figuren, dringt het daglicht in de binnenruimte van de ronde zaal. Men kan zich voorstellen dat naar gelang de seizoenen, de stand van de zon, de uren van de dag, de binnenkomende lichtstralen rondwentelen in de architecturale vormen van de zaal. Mogelijk heeft de gedachte aan zo'n lichtspel aanleiding gegeven tot het ontwerpen van een vloer die past in een dergelijke feeërieke sfeer. Het plan aangaande de eerste conceptfase duidt zoiets niet aan. Maar wij treffen een daarbij passende bevoering wel aan op een volgend document, namelijk de 'Grote Doorsnede'-tekening van het Stadsarchief. Daar wordt de gehele beschikbare vloeroppervlakte inge-

nomen door de afbeelding van de sterrenhemel met dierenriem in marmer. Hiermee belanden wij reeds in de tweede conceptfase voor de rotonde.

In voorgesegd document in de Stadsarchief wordt nu de rondbouw ook ingelast in het midden van de receptievlugel. Hierbij stelt de toeschouwer vast dat ook de tussenverdieping van deze vleugel voor een deel wordt ingepalmd door de ronde zaal. Zij wordt daardoor hoger dan in de eerste conceptfase. De wandordonnantie vermenigvuldigt nu de traveeëndeeling met zestien dubbele zuilen in plaats van door acht dergelijke steunen bij de eerste fase.

In de hoofdas van de zaal, in de langsrichting van de receptievlugel, blijven de vroeger geplande dubbele deuren behouden. Alternierend treft de toeschouwer er klassieke bovenaan afgeronde nissen aan waarin grote staande beelden opgesteld staan. Deze nissen wisselen af met grote vensteropeningen en brede muurdammen. Door de vensters van deze rotonde reikt het gezicht in de tekening naar het groen van de tuinaanleg. Op een overkraging boven de zuilenrij is een balkon uitgewerkt dat rondloopt over de gehele omtrek van deze ontvangstkamer. Zoals zichtbaar op de doorsnede moest op deze lage galerij bij feestelijkheden en bals het orkest postvatten. Enkele muzikanten zijn duidelijk weergegeven met hun harp, klarinet, tamboerijn, triangel en een koperen blaasinstrument gelijkend op een saxofoon.

De koepel is in dit geval sterk verlaagd ten aanzien van die van de eerste ontwerpfasen. Het middenvlak van het plafond is horizontaal geworden en aangepast aan de balken-

lagen boven de tussenverdieping.

Aangezien er doorheen de koepel geen daglicht meer kan binnenvallen zoals in de eerste projectfase, is hier een artificiële verlichting aangebracht.

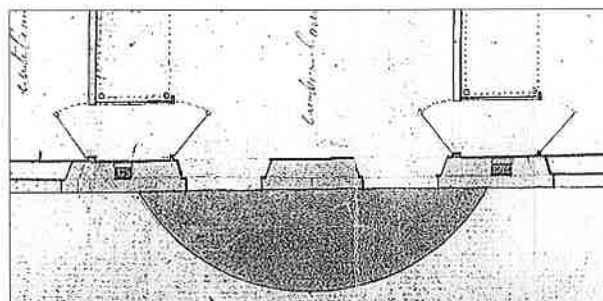
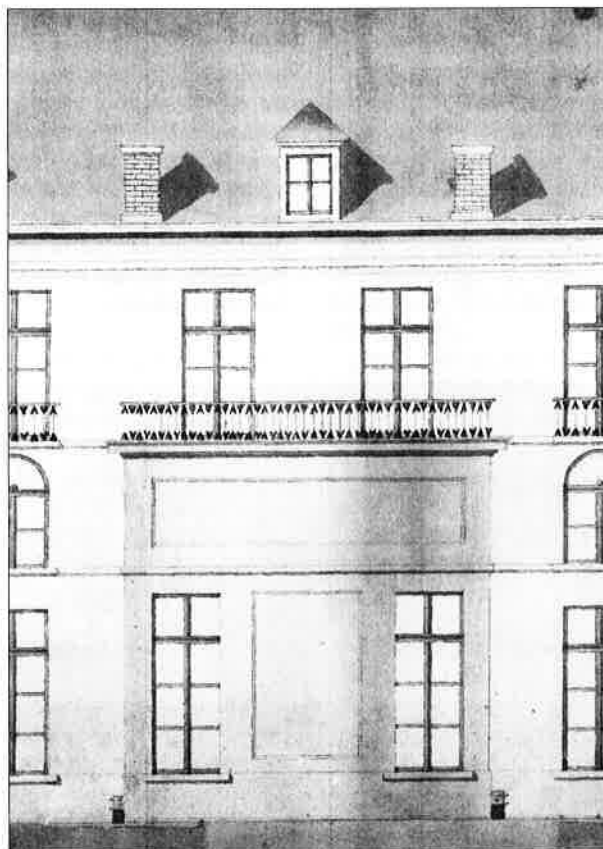
In de grote kroonluchter met zakken parels komt het kaarslicht weerkaatsen.

Een dergelijke rotonde is dan wel opnieuw een hoofdmoment in het esthetisch beleven van de gehele interieurcreatie in de droomresidentie van Lieven Bauwens.

De combinatie van het binnenvallend licht door de kleine ovale vensteropeningen in de eerste creatiefase op de in de marmeren vloer uitgebeelde sterrenhemel van de tweede fase, kon uitgegroeid zijn tot een uniek kunstwerk in de geschiedenis van het interieur in onze gewesten.

Een laatste vraag rijst hier nog even aangaande de bouwmeester van het origineel project. Wij kiezen voor Pisson, die het ontwerp voor de "Solimannie" ondertekende. Het betreft hier in beide gevallen uitzonderlijke fijne potloodtekeningen met gelijksoortige kleuren verf geaquarelleerd. Treffend is dat het dezelfde Turkse halve maan van de "Solimannie" ook hier getekend staat op de top van de koepel van de rotonde.

Er is eveneens een verwantschap tussen de twee plannen inzake het plattegrondconcept, namelijk de cirkelvorm omringd door ronde zuilen. Dit is trouwens een bezorgdheid inzake plattegrondvorm die wij reeds heel vroeg aantreffen (in 1780) in een niet gepubliceerde originele tekening van Pisson in een privéarchief bewaard. In de rotonde voor het Meerhem is de creatie voor een dergelijke klassieke ronde zaal (80) tot volle rijpheid gekomen.

De rotonde in de eerste fase was vermoedelijk ontworpen als een vrijstaand of nagenoeg weinig aansluitend bouwwerk bij de receptievlugel.

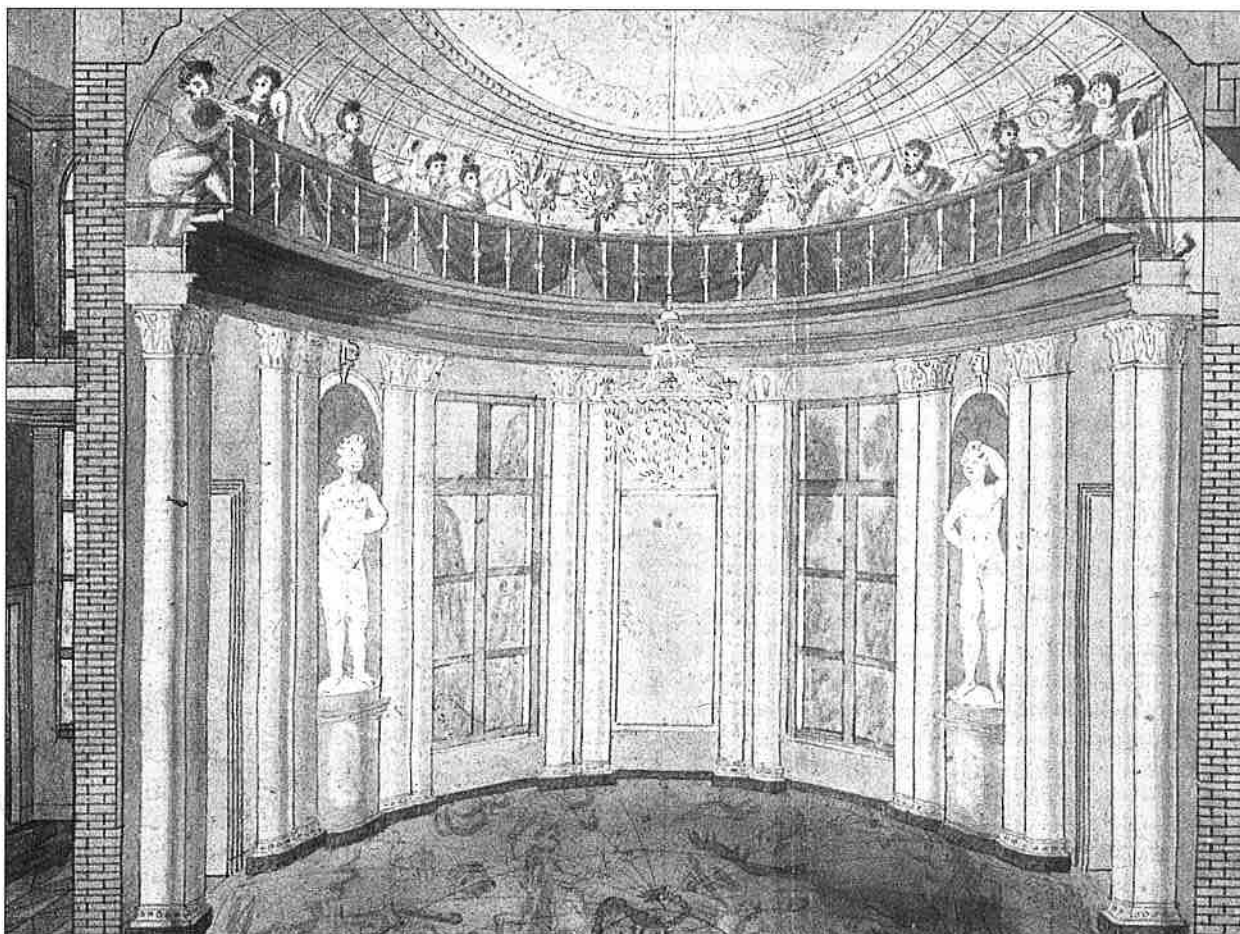
De rotonde in fase twee wordt binnen de receptievlugel opgenomen. De cirkelsegmentvormige uitbouw op het plan van de 'Anonieme Vlaming' wijst op deze typische inplanting. De tussenverdieping van de vleugel is hierbij eveneens ingenomen door de koepel van de rotonde. Dit biedt de mogelijkheid in deze ronde zaal een omlopend balkon te bouwen, volgens het concept van de "salle à l'italienne". Hierin stemt het idee van de 'Anonieme Vlaming' overeen met het rondbouwconcept van de 'grote doorsnede' uit het Gentse Stadsarchief.

Let ook op de twee kleine vierkante roosters aan beide zijden van de hier afgebeelde rotonde ter hoogte van het maaiveld, en op de overeenkomstige schoorstenen op het dak. Deze dienen voor de verluchting van de lokalen op het gelijkvloers en de eerste verdieping (zie ook detail plan onderaan).

(verzameling Museum Meerhem, Gent)

Ten slotte kan hier over de vloer niet de vraag gesteld worden of Lieven Bauwens door de uitbeelding van de sterrenhemel ook geen referentie heeft willen maken naar zijn geloof in zijn eigen gelukkig gesternte waarnaar hij soms letterlijk zelf refereerde (80bis)?

Dit detail van de 'grote doorsnede' uit het Gents Stadsarchief laat een verdere evolutie zien in het concept van de ronde feestzaal. Het omgaand balkon biedt plaats aan een twintigtal toeschouwers of musici (zoals hier op de afbeelding). De wandindeling wordt geritmeerd door zestien Korinthische zuilen. Diagonaal tegenover elkaar zijn twee grote deuren voorzien. Verder worden de traveeën alternerend ingenomen door hoge nissen met klassieke standbeelden of spiegels en ramen. In het midden van de koepel hangt een grote kroonluchter waarvan de kristallen zakken het kaarslicht verspreiden. De kostbare marmeren vloer trekt bijzonder de aandacht door de daarin afgebeelde sterrenhemel met dierenriem. Beweerde Lieven Bauwens niet dat in moeilijke tijden "zijn gelukster wel zou terugkeren"?
(verzameling SAG)

Van het plan Montoisij uit 1810 naar de "Zaal van het Verdrag van Gent" uit 1814

Het plan gesigineerd door architect Montoisij en gedateerd 1810, brengt ons een variante voor de distributie van de hoek van het gebouw waarin zich een deel van de receptie-lokalen bevindt grenzend aan de woonlokalen. Dit project vertoont wel enige

gelijkenis met de voorstellen van Verly I en Verly II (81). Het groot verschil met al de vorige ontwerpen is dat hier de oude toren aan de vroegere kloosterrefter wordt afgebroken. Dit laat toe de binnendistributie van de receptie-vleugel veel vlotter te organiseren.

Uit de door ons teruggelovonden correspondentie van Montoisij met Lieven Bauwens, weten wij dat de

bouwheer zelf met eigen werkkrachten instaat voor het verwijderen van de vrij zware en hoge antieke toren. Voor de Palladiaanse inkomdeur ontworpen door Montoisij zorgt deze bouwmeester zelf voor de nodige materialen, onder meer natuursteen (82).

De inkomhal, als "vestibule" aangeduid op het plan, laat in een nis een beeld of decoratief opgevatte kachel zien. In plaats van

de afgebroken oude toren ligt hier een "Antichambre". Naast deze voorzaal is een "Sallon" (met twee "l" in de tekst) aangeduid met ronde zuilen langs de muren en de vensteropeningen.

Uit de persoonlijke, niet gepubliceerde brieven van de architect aan de bouwheer vernemen wij dat ook hier Montoisij de zuilen, nodig voor het decor van deze zaal, zelf verschaft (83).

Hij is dus niet alleen de ontwerper maar ook voor een deel de aannemer voor deze bouwwerken. Het is voor het eerst dat wij de naam weten van diegene die in circa 1810 het plan gemaakt heeft van de zaal waar later in 1814 het Vredesverdrag tussen de USA en Groot-Brittannië zal ondertekend worden. Deze zaal was dus vrij recent tot stand gekomen toen zij voor deze internationale gebeurtenis moest dienen.

Dit rechthoekig "Sallon" met vermoedelijk 24 zuilen langs de muren wordt in bovenvermeld ontwerp van Montoisly aangebracht op de plaats waar de "Rotonde" bij andere projecten voorzien was. Dit was onder meer het geval in de 'Grote Doorsnede' uit het Stadsarchief.

Ook de andere plannen waarop de ronde zaal voorkomt duiden deze aan op die plaats (zie 'Anonieme Vlaming', tekening c/1) in de receptie vleugel (84). Voor de inrichting van betreffend salon op deze plaats brengen dus het plan en de brieven van Montoisly een belangrijk nieuw gegeven.

Wat nu de lengte van het ontworpen salon aangaat, dienen wij vast te stellen dat het plan slechts één enkele travee en een enkele vensteropening aangeeft. Doch de overblijvende bouwruimte binnen deze oude Reftervleugel van het Klooster, laat toe te stellen dat er maximum vier vensters in totaal waren. Dit aantal vensters stemt overeen met al de gegevens die wij hebben uit andere documenten.

Het "Sallon" bestond immers nog in de 20ste eeuw (85). Opmetingen die vroeger gemaakt werden wijzen ook in die zin (86). Daar waar deze zaal van het "Verdrag van Gent"

tegenwoordig niets meer van haar originele decor laat zien, worden deze gegevens dan toch zeer kostbaar. Zij bieden meteen ook een uitgangspunt voor een verder archeologisch muur- en interieuronderzoek. Ook andere afgebeelde details bij Montoisly voor deze grote zaal stemmen tot verder materieel onderzoek. De getekende boord in de vloer van de plattegrond-tekening ligt immers normaal bij het decor van een kamer in harmonie met een boord in het plafond (wat ook voorkomt op de reeds vermelde opmeting). In het geheel is er ook in verband met dit salon overeenstemming met een aantal bijzonderheden in ander iconografisch materiaal, zowel in het schilderij van Sir Amedee Forestier, als de tekening van architect Bracke (anno 1975) (87) gemaakt naar De Kezel. Vermoedelijk werden er ook gegevens over de toen nog bestaande "Sallon" door de Stadsarchivaris Van Werveke bijeengebracht en aan velen overgemaakt, rechtstreeks of onrechtstreeks.

Maar komen we even terug op de distributie van de "vestibule" of inkomhal voorzien voor deze vleugel door Montoisly. Aan de rechterkant is een "Salle à Manger" ontworpen. Naast deze niet al te grote eetplaats treffen wij er een "Cabinet" aan, en ook een diensttrap die rechtstreeks naar de verdieping leidt. De nieuwe keuken, volgens Montoisly, ligt op dezelfde plaats van de vroegere keuken van het Kartuizerklooster.

Voor wat nu de lokalen van de eerste verdieping aangaat bij Montoisly wordt de distributie gekarakteriseerd door een aantal slaapkamers. Boven de "Salle à manger" wordt één van deze slaapkamers

met een alkoof en de klassiek daarbijbehorende wandkasten gesuggerd.

Palend aan de trap vinden wij hier een vierkante kamer rechts en een brede gang die verder loopt naar twee slaapkamers eveneens met bergruimte in de wanden.

De nieuwe gedaante aan de voorgevel van de receptievleugel zoals wij die afgebeeld zien in de onlangs terug ontdekte waterverfschilderij van Wijnants uit 1822 kan ook ontworpen zijn door Montoisly. Immers daar ook is de "entresol" genegeerd in een vrij klassieke empire voorgevel (88). Het plan en de brieven van Montoisly geven ons dan toch een inzicht in de disposities van de receptievleugel op het einde van het bezit ervan door Lieven Bauwens en ten tijde van het "Verdrag van Gent".

Inzake de bemeubeling binnen de receptievleugel kan hier onder andere de inhoud van volgend document worden gereveleerd.

Volgens een inboedelinventaris (89), vermoedelijk na het faillissement van Lieven Bauwens opgevoerd in 1814, en nog vóór de vergaderingen van het "Vredesverdrag" bevonden zich in het "Grand Salon" meubelen als volgt beschreven:

Grand Salon (Groot Salon):

- *Une table en Acajou avec 7 coulisses en ac(ajou)* (Een tafel in mahonie met 7 verlengstukken in mahonie).
- *Une table en chêne avec couverture de marbre* (Een tafel in eik met marmeren dekplaat).
- *(Une table ronde en ac(ajou). Un trépied avec couverture de marbre* (Een ronde tafel in

- mahonie) (Een driepoot met marmeren dekplaat).
- *Une table ronde en acajou couverte de drapvert* (Een ronde tafel in mahonie met een groen laken).
- *Un tabouret en acajou* (Een kruik in mahonie).
- *Une cave mobile en ac. et gar(nie)* (Een mobiel likeurstel in mahonie met toebehoren).
- *Une (...)* en *plomb a roulettes* (Een loden drankenkoeler op wielletjes).
- *Deux pieds degirandoles* (Twee staanders voor kroonluchters).
- *Une servante en acajou* (Een dienstaffel in mahonie).

Chambre à Coté (Zijkamer):

- *Une table en acajou ronde* (Een ronde tafel in mahonie)
- *Une petite table ronde avec plaque en marbre acajou* (Een kleine ronde tafel met een marmeren dekplaat).

Deze inventaris wijst er op dat de meubelen in beide lokalen niet meer opgesteld staan in een streng verband met de architecturale compositie als "meubles meublants", maar een meer losse en gemoedelijke plaats innemen zoals dit reeds begon aan het einde van de 18de eeuw.

De bemeubeling voor de "Petite Salle à manger" ontworpen in 1810 wordt in de inventaris van 1814 veranderd in deze van een "Kleine Pianozaal" (afmetingen 5.40 bij 3.90 meter), ownder de titel: "Petit salon Du Bas audessous de l'entresol" (of "Klein salon beneden onder de tussenverdieping").

Kleine pianozaal:

- *Un piano* (Een piano, vermoedelijk een rechthoekige)
- *Une glace avec cadre en acajou* (Een spiegel met omlijsting in mahonie)
- *Une pendule* (Een slingeruurwerk).

- *Une sonette* (Een bel).
- *2 chenets en cuivre avec pelle pinse* (Twee haardbokken in koper met asschop en nijptang).
- *Un canapé avec traversin* (Een canape met een peluw).
- *Coussins couverts en casimir* (Kussen overtrokken met kasjmier = fijn laken)
- *Un baromètre en acajou* (Een barometer in mahonie)
- *Une petite table acajou* (Een kleine ronde tafel in mahonie).
- *Une table a Bigame en acajou* (Een tafel voor 'Bigame' in mahonie).
- *Deux rideaux en mousseline* (Twee gordijnen in neteldoek = zeer fijne katoenen stof) *brodée avec franges* (geborduurd met franjes).
- *Un trumeau en acajou couvert de marbre* (Een penanttafel met marmeren dekplaat).

Enkele architecturale en architectonische bijzonderheden

Uit het geheel van de bouwprojecten voor het Meerhem van Lieven Bauwens zijn een aantal merkwaardige architecturale en architectonische bijzonderheden aan te halen. Bauwens is een nieuw type mens, een nieuw type industrieel, waarvoor een nieuw type gebouw werd gecreëerd. Het bouwtype met een vleugel essentieel bestemd voor grote recepties en een andere voor de woning en de kantoren is nieuw te Gent. Dit type contrasteert op dit gebied met de Lodewijk XVI woning van de katoendrukker Clemmen in de Veldstraat bijvoorbeeld (90). In de plannen voor Bauwens lezen wij een bijzondere aandacht van de bouwheer en de bouwmeester voor de

genodigden. Door Verly I is er een afzonderlijke "Salle du Billard" gepland, bereikbaar via een 17 meter lange "promenoir" van uit de Receptievleugel. Een dergelijke privé-biljartzaal is al een vroeg verschijnsel bij ons (91). Palend aan hun slaapkamer beschikken een aantal gasten verder over een "Cabinet" of zitkamer (91bis) als bijzonder comfort. Uniek is ook een "appartement du bain" voor de gasten.

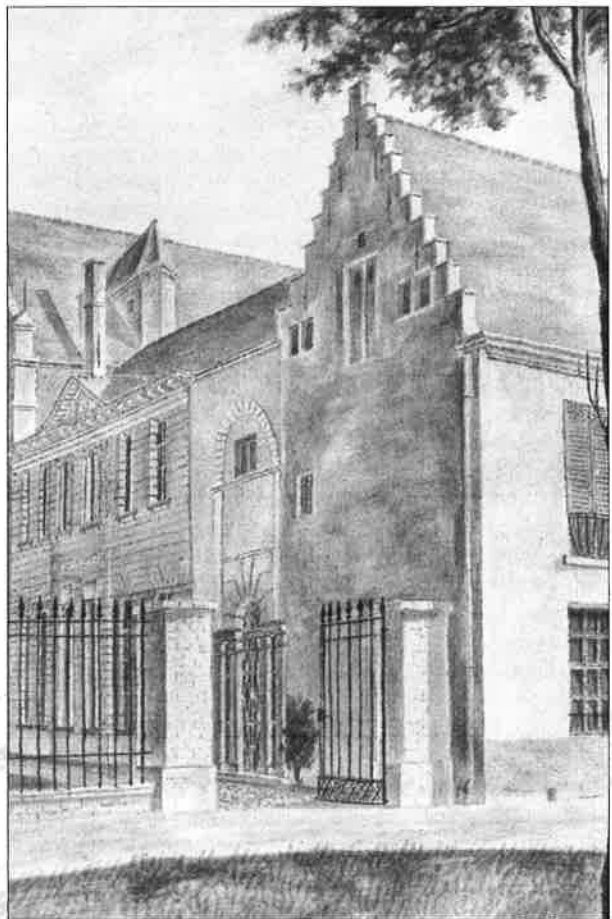
Inzake stijl ligt de originaliteit van de ontwerpen voor het Meerhem zeker in de zin voor evocatie van "Turkse" of "Moorse" motieven. Dit is, volop in de periode van de empire-stijl, uniek in Gent (92). Dat het hierbij om een volgehouden wens gaat van de bouwheer zelf, vloeit alleen reeds voort uit het feit dat deze exotische trend in het werk van twee opeenvolgende architecten te bespeuren valt, eerst bij Pisson circa 1803 en nadien bij Verly in 1808.

Het ligt voor de hand dat Lieven Bauwens destijds in Parijs van dichtbij in de gelegenheid is geweest de "folies" in en rond deze stad, met de daarbij horende dolle park- en tuincepten en bouwfantasieën te kennen. Zijn fabriek te Passy nabij Parijs (huidig 16ième Arrondissement, aan de voet van het Palais du Chaillot) lag immers op korte afstand van het Parc Bagatelle in de Bois de Boulogne (eveneens 16ième). Voor het verwezenlijken van de "Bagatelle" werd door de graaf van Artois (later Charles X) een weddenschap aangegaan met koningin Marie-Antoinette, dat hij op deze plaats een nieuw park en nieuwe tuingebouwen zou oprichten in minder dan drie maanden. Een weddenschap die hij in

De tot nu toe onbekende empiregevel gebouwd in 1810 aan de voorkant van de receptievleugel, staat afgebeeld op een teruggevonden oorspronkelijke waterverftekening van Wijnants anno 1822.

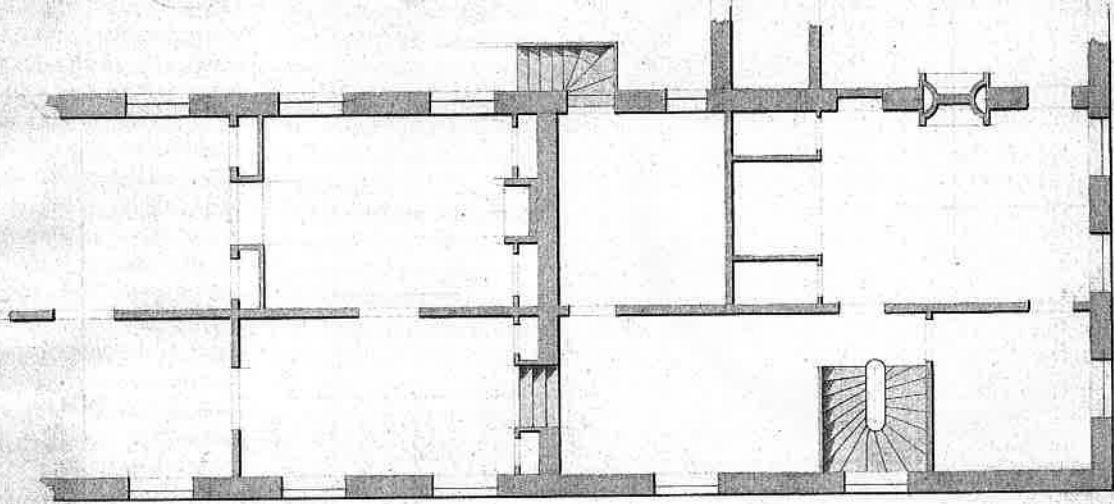
Het detail daarvan laat op het gelijkvloers van rechts naar links de nieuwe 'Palladiaanse' inkom zien met drie deuren geconcipeerd door architect Montois. Verder naar links worden de twee ramen afgebeeld van de "antichambre" of voorplaats. Helemaal links volgen de vier ramen van het "Sallon" met de vierentwintig zuilen ofte zaal waar in 1814 het vredesverdrag tussen de Verenigde Staten en Engeland werd ondertekend.

De horizontale blinde middenzone stemt overeen met de "entresol" of tussenverdieping waar architect Verly een badappartement voor de gasten ontworpen had. De zes vensters van de verdieping zijn deze waar de slaapkamers voor de genodigden waren ondergebracht.
(verzameling Museum Meerhem, Gent)

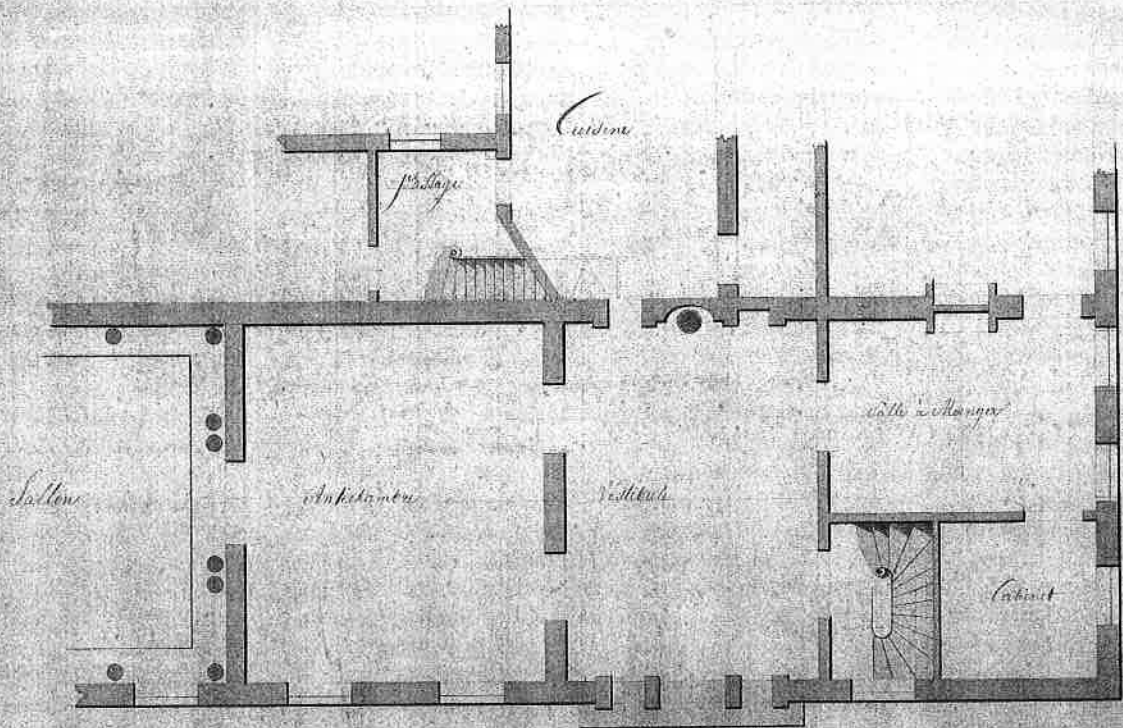

Rechts: de plattegrond van het teruggevonden ontwerp getekend door architect Montois anno 1810. Bedoeld was de hoek van de receptievleugel aansluitend bij de woonvleugel te verbouwen. De toegang gebeurt via een Palladiaanse drieledige deur die vandaag nog bestaat. Links van de vestibule ligt een "antichambre" of voorkamer die via een tweevleugelige deur leidt naar het "Sallon". Deze zaal wordt gekenmerkt door ronde zuilen vóór de wanden opgesteld. Aldus verder afgewerkt zal het "Sallon" vierentwintig zuilen tellen. Het zaaltje rechts van de inkom aangeduid als "salle à manger" zal van functie veranderen en in 1814 de "kleine pianozaal" worden.
(verzameling Museum Meerhem, Gent)

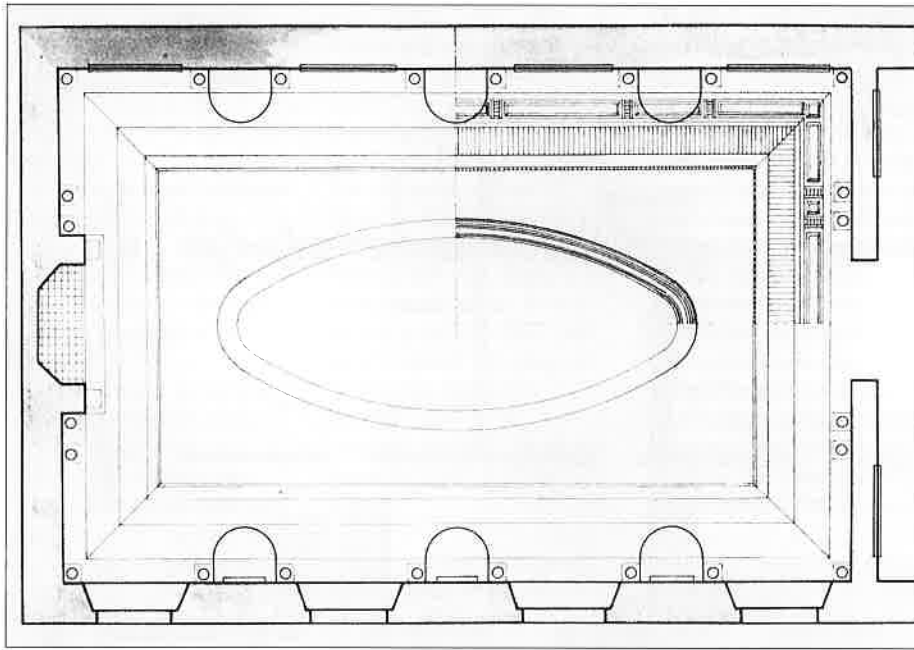
Plan d'une partie de la Maison
 de Monsieur Louis Baussons, membre de
 La Seigniorie d'homme a Sand.
 projeté par M. de la Roche arch. & l'aprentis 1810

plan du
 premier
 étage

plan du
 second
 étage

Opmeting van het nu niet meer zichtbare, maar toch bewaard gebleven plafond van de zaal van het Verdrag van Gent van de architecten V. en R. Vaerwijck volgens een kopie van H. De Kezel berustend in het Museum Meerhem. Recent werden in dit "Salon" door de Dienst Monumentenzorg van de Stad Gent archeologische navorsingen ondernomen naar de toestand van deze zoldering.
(verzameling Museum Meerhem, Gent)

1775 won met plannen uitgevoerd door architect Belanger. De Bagatelle werd later eigendom van Napoleon.

Nog dichter bij zijn fabriek lag het beroemde Parc Monceau (aan de grens van het 16ième, maar in het 8ième Arrondissement gelegen). Hier gebeurde de aanleg en de bouw in 1778 door de hertog van Orleans (later Philippe Egalité) die er de opdracht voor gaf aan architect Caramontelle. Daartoe werden beroemde "folies" opgetrokken zoals piramides, pagoden, romeinse tempels, feodale ruines, Hollandse molens, een Zwitserse hoeve, een "naumachie" (of cirkus voor spiegelgevechten op water), artificiële hellingen enzovoort. Dit Parc Monceau werd later eigendom van Tweede Consul Cambacères.

Met dergelijke voorbeelden van de grootste lieden verbreidt zich in Parijs, in andere gewesten en landen een rage inzake gelijksoortige "folies" of "fabriekjes".

Ook dit heeft Bauwens van nabij meegemaakt.

Dat hij ook met een sterke persoonlijkheid optreedt bij de creatie van zijn droomresidentie kan afgeleid worden uit thans bekend geworden details in geschreven bronnen. Aannemer Spillebaut noteert in 1803 bij het overzicht dat hij geeft van de uitgevoerde leveringen voor Bauwens in het Meerhem volgende bijzonderheden:

"Gemaekt 11 Leysten van bois d'acajou voor spiegels, geordonneert van Block zonder ornamenten, daer naer aen de orders van Mijnheer Livin de Leysten af doen, om ebbe houten fileën in te leggen, aen de dito 11 leysten tot het maeken, placeren, het afdoen om ze te ermaeken en te replaceren daer aen gevrogt 33 dagen F 42 18 0.

In de elf leysten zijn gebruykt 40 voeten bois d'acajou à 28 stuyvers courant per voet F 36 0 0. 14 pond ebbenhout haut à 12 stuyvers courant per pond F 8 8 0. Zij meten tesaemen 210 voet (92 bis).

Voornamelijk wijst deze detailafrekening er op dat Lieven Bauwens op

artistiek vlak zijn eigen wil doordrijft, en drie en dertig dagen laat werken voor een wijziging in het artistiek effect van lijstwerk.

Zijn persoonlijke interventie in de metaalconstructie voor de "Solimannie", kan verklaard worden door zijn reizen en verblijven in Engeland waar dergelijke architecturale vernieuwingen toen ophef maakten (93). Ook dat betekent een innovatie in de architectuur te Gent.

Volgens ons is ook het veelvuldig gebruik van daklichten in de opeenvolgende projecten voor de bouwwerken nieuw. Dit is reeds het geval circa 1803 met de "Solimannie" van Pisson en eveneens met het resem koepelvensters in de rotonde van de eerste ontwerpfasen. Daarop volgt in 1808 bij Verly een grote reeks dakverlichtingen, zowel in de top van de nieuwe ontworpen toren, in "antichambres", gangen, en zelfs voor de persoonlijke badkamer van Lieven Bauwens nabij zijn werkvertrekken.

Een andere architectonische dispositie, namelijk

de verluchting van een aantal kamers door roosters, kanalen en schoorsteenpijpen op de daken in de plannen van de 'Anonieme Vlaming' zijn volgens ons zonder precedent te Gent. De verwarming van trapzalen, eetkamers, burelen, enzovoort heeft de vindingrijke aandacht gaande gemaakt van de architecten Verly en Montois.

De verwarming gebeurt met vier soorten kachels. Er is ten eerste de "poelle russe" die aan of in de gemene muur tussen twee kamers staat opgesteld en aldus gestookt kan worden "buiten het zicht van de genodigden" (94). Een tweede type is uitgewerkt in het midden onder de tablet van een vensteropening en bereikt een schoorsteenkanaal in een aanpalende muurdam (95).

Dan is er een derde type, de toen vrij recentelijk verbreide vrijstaande kachel. In feite een stookplaats die zich niet meer in de open haard bevindt, maar door middel van een buis naar voren in de kamer kan geplaatst

worden waardoor een betere verspreiding van de warmte gebeurt. Op de teruggevonden plannen kunnen hierbij dan voor dit laatste soort nog drie voornaamste typen vastgesteld worden namelijk deze op een ronde, een rechthoekige of een polygonale plattegrond opgebouwd (96). Een vierde soort is de "*feu anglais*" eveneens vermeld in de inboedel inventaris van Bauwens (96bis). Dit type bestaat in Engeland minstens sinds 1780. Het omvat een ijzeren stel met een vernauwde stookruimte (onder meer voor steenkool in opgang) dat in de open haard wordt geplaatst.

Dat Gent inzake artistieke creatie van verwarmingsapparatuur in de woning van het begin van de 19de eeuw zich bewust is van de kwaliteit van zijn producten bewijst volgend historisch feit. In de industriële tentoonstelling anno 1808 in het Stadhuis van Gent gehouden, wordt een bijzonder rijkelijk project voor een kachel in verguld brons getoond, gepresenteerd aan de Eerste Consul tijdens zijn verblijf te Gent. Die moest uiteindelijk geplaatst worden in de tuinen van de Tuilleries of van Saint-Cloud (de favoriete verblijfplaats van Napoleon, waar hij Marie-Louise huwde). Deze kachel (hoogte 2.20 meter, zijde 1.30 meter), omringd door vier kanonnen, is in feite een monument ter glorie van het Grote Leger, een creatie van de beroemde Gentse edelsmid en designer Tiberghien (1755-1810) (96) en uitvoerder de Gentse ijzergieter Hissette.

In het kader van deze architecturale en architectonische merkwaardigheden dienen wij even stil te staan bij de geprojecteerde sanitaire voorzieningen.

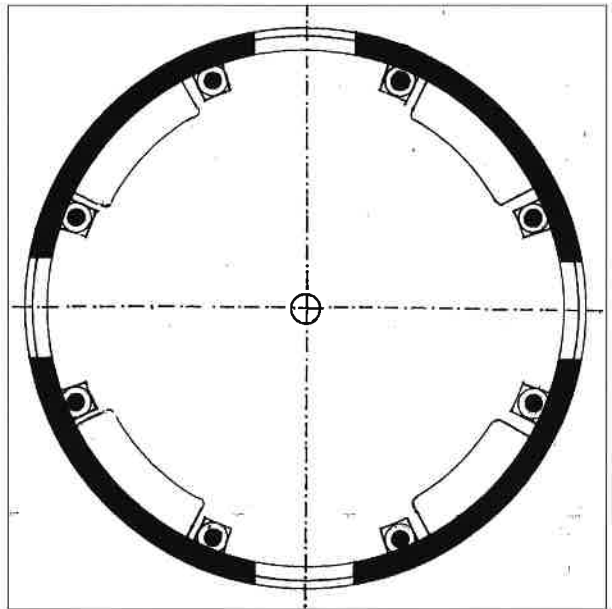
Er is eerst voor de gasten een "*appartement du Bain*" met een zeer decoratieve comfortabele badkamer, voorzien van stromend koud en warm water, en een "rustbed". In een aanpalende ruimte, waar het water op temperatuur komt, kan daar ook het "badlinnen" verwarmd worden (97). Behalve deze badkamer is er nog een andere gepland voor Lieven Bauwens zelf, in de nabijheid van zijn bureau. Uitgevoerd zoals voorzien, op een ronde plattegrond, zou het een klein aantrekkelijk monument kunnen geworden zijn.

Deze badvoorzieningen in het Meerhem behoren tot de grote uitzonderingen, ook in de tijd van Lieven Bauwens.

Een ver voorbeeld in Frankrijk is in Versailles waar reeds in 1744 voor Madame de Chateauraux en in 1746 voor de koningin een badkamer aanwezig was, waarvoor het water werd verwarmd door een stookketel met hout, opgesteld in een tussenverdieping, en waar meteen ook een "*chauffoir*" zorgde voor de verwarming van het linnen. In Ramboillet zijn de muren van de badkamer van de gravin van Toulouse (1688 - 1766) bedekt met Hollandse tegels. En de badkamerruimte van Madame du Barry wordt verwarmd met een kachel. Van al deze principes is een en ander terug te vinden in de fascinerende projecten van Lieven Bauwens.

Wat dan de "*lieux à l'anglaise*" of kortweg "*anglaise*" betreft, aangeduid op de plannen voor Bauwens, zegt de term zelf dat de oorsprong Engeland is.

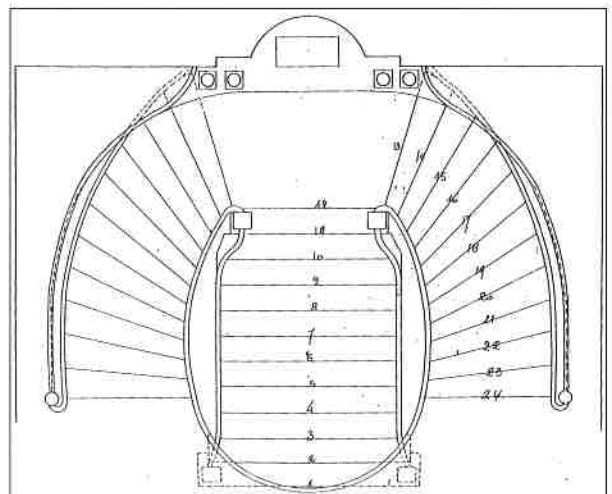
Deze sanitaire installaties worden in het Meerhem stelselmatig voorzien. Reeds in 1803 wordt er een dergelijk toestel in

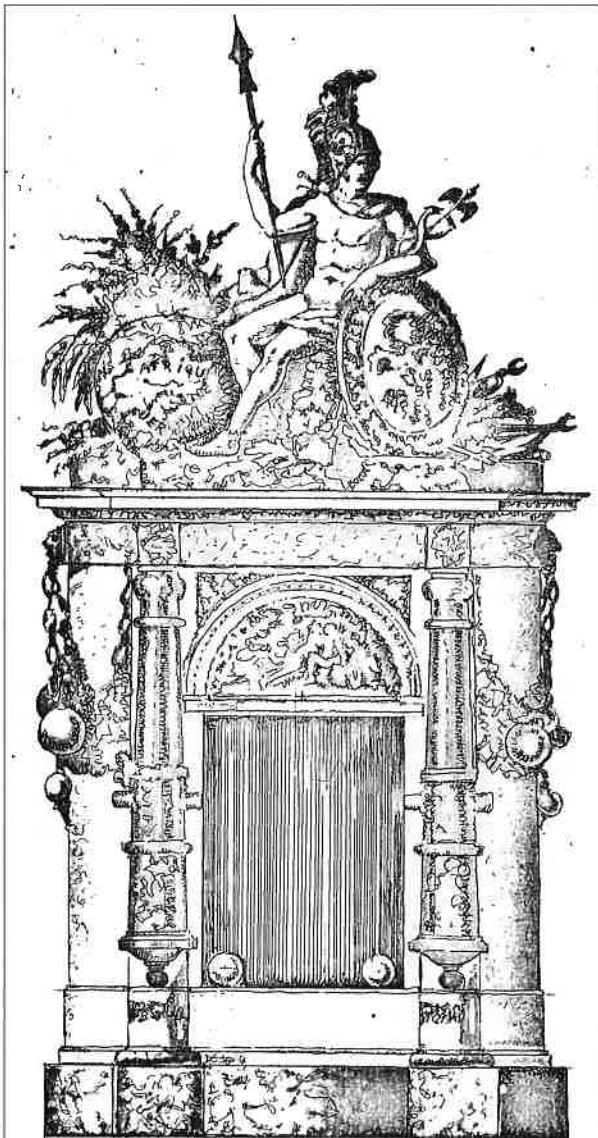

Plattegrond van de rotonde fase 1. Tussen de acht zuilen aan de buitenwand, allternerend venster- en deuropeningen, en zitplaatsen. Een klassieke ordonnantie bekrondt boven het dak van de koepel met de Turkse halve maan. Doormeter buitenmuurs circa 10 meter. Tekening A.L.J Van de Walle, naar origineel in potlood thans in Museum Meerhem.

Opmeting door G. De Leye uit 1982 van de zogenaamde 'Napoleontrap' in de grote vestibule van de woonvleugel naast het bureau van Lieven Bauwens. Deze trap dateert van vóór 1808 (datum van het plan waarop architect Verly de verplaatsing voorstelt naar de receptievleugel. Trap en trapzaal behoren tot de enige empire-bouwonderdelen van het Meerhem die vandaag nog zichtbaar zijn.

(verzameling auteur)

mahoniehout gevat en voorzien van een waterreservoir, door Spillebaut op bestelling vervaardigd. In 1808 komen deze "anglaises" in enigszins monumentale vorm voor en in kleine ronde ruimten ondergebracht in de bouwtekeningen van architect Verly.

En in de ontwerpen van de 'Anonieme Vlaming' komt er een dergelijke voorziening op de eerste verdieping van de receptievluegel voor afgesloten tegen zicht en tocht door niet minder dan vijf (5!) deuren.

Wij mogen deze rubriek niet eindigen zonder een andere artistieke en technische stunt aan te halen, namelijk de ontworpen fontein in de "Moorse Gallerie". Deze zou aldus het plan van Verly I anno 1808, gevoed worden met

een "pomp" aangedreven door vuur ("pompe à feu") (98). De combinatie stoompomp (uit Engeland geïmporteerd) en een fontein is zeker ook een première voor Gent. Het aller merkwaardigste in zake architectuur bij

Lieven Bauwens blijkt een grootschalige urbanistische idee of project te zijn voor een "fabrieksdorp". Prefect Faipoult in een officieel verslag van 1808 relateert aan de Franse regering het volgende: "Lieven Bauwens doet huizen bouwen voor zijn werknemers, zijn ateliers zijn het centrum geworden van een nieuw dorp dat hij bevolkt met arbeiders en bekwame fabriekwerkers waarvan hij de stichter zal zijn" (98 bis). Dit is uitzonderlijk vroeg voor de Gentse regio.

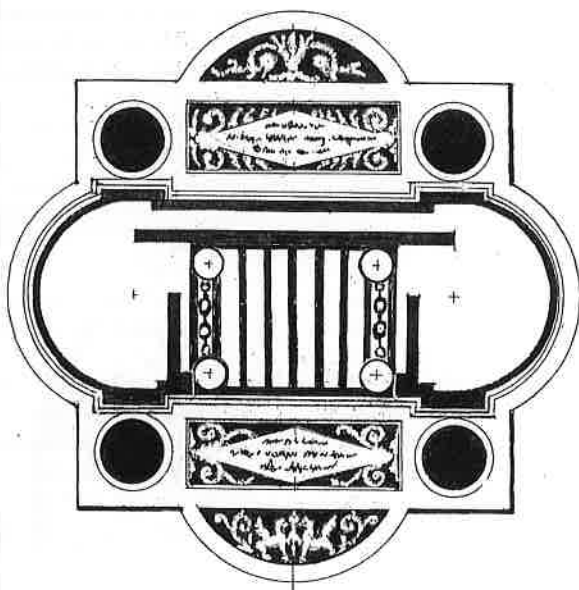
De verwarming van de lokalen in de receptie- en de woonvleugel van het Meerhem gebeurde volgens de teruggevonden plannen door talrijke kachels van verschillende vorm en grootte.

Een beroemd voorbeeld van een Gentse kachel uit die tijd is deze waarvan het project tentoongesteld is in 1808 in het stadhuis van Gent. Het origineel ontwerp van P.J. Tiberghien zou worden uitgevoerd door de ijzergieterij Hisette. Bedoeling was dit kunstwerk voor te stellen aan de Eerste Consul Napoleon tijdens zijn verblijf te Gent. Het concept gaat uit van vier kanonnen die verticaal als zuilen opgesteld staan. Het geheel (hoogte 2.20 meter, zijde 1.30 meter) wordt bekroond met een beeld van de zittende Mercurius die welvaart brengt aan handel en nijverheid, en toont eveneens een wereldbol met verwijzing naar de door Napoleon veroverde gebieden in Europa en Afrika. Deze kachel, deels verguld, deels geëmailleerd, stond op een voetstuk van marmer uit Egypte en Griekenland. Vier kanonballen bakende als vuurbok de haardrooster af en gloeiden op tijdens het stoken. De verwarmde lucht circuleert in de grote halfronde ruimtes aan beide zijden. De dubbele rugwand belet het verhitten van het omhulsel achter de stookruimte (zie plan).

Van de hand van dezelfde ontwerper zijn nog andere tekeningen bewaard voor kachels eveneens te produceren door Hisette, die gieter was van kanonnen en van de eerste gewichten volgens het decimaal stelsel (zie pagina rechts).

(verzameling Universiteitsbibliotheek Gent. Kaartenzaal. Fonds Tekeningen. Kopie Napoleonkachel door A.L.J. Van De Walle)

of Scier & Maat

nauw P.J.J. Tiberghien

Tekening A.L.J. Van de Walle

Conclusie

Kunnen wij uitgaan van de spreekwijze: "Zeg mij hoe hij woont, dan zal ik zeggen wie hij is" voor een analyse van de correlatie tussen het Meerhem en zijn bouwheer Lieven Bauwens?

Onderhavig onderzoek, waarvan wij hier een beknopt overzicht van de resultaten gebracht hebben, roept zeker het aantrekkelijk beeld op van een woning die wij een droomresidentie genoemd hebben. Wij treffen er een vindingrijk zoeken aan naar luister, praal en comfort, klaarblijkelijk op bepaalde momenten zonder beperking van financiële middelen. Maar daarnaast - en daarmee in contrast - ook zuinigheid, onder meer in het aanwenden van oude gebouwen voor totaal nieuwe functies, waarbij oude steunmuren, balkenlagen en daken bewaard worden. Zelfs de keukenruimte van het klooster blijft behouden in de droomresidentie. Voor de interieur-bemeubeling worden "oude stoelen" hersteld en veelal vernieuwd. Welke drijfkracht bezielt de bouwheer? Welk is zijn doel?

Lieven Bauwens is zeker een merkwaardig man. Maar hij is ook het slachtoffer van een mythe die hij zelf gewild heeft en door het romantisme van de 19de eeuw aangedikt werd met fabels (99). Men zag in hem een held, een avonturier in dienst van het vaderland, volkomen onbaatzuchtig en die het geheim gratis uitdeelde en werk bezorgde aan duizenden.

In een licentiaatverhandeling (1971-1972) (100) aan de UG door Ann Suetens, onder leiding van Prof. Dr. J. Dhondt, werd gestreefd naar klaarheid in de mythe. Uitgaande van de correspondentie van Lieven Bauwens komt de auteur tot een magistrale analyse van de werkelijke persoonlijkheid van diegene die ons hier interesseert als bouwheer.

Hij is inderdaad een kapitalist die investeert in het product en in de industrie zelf. Hij ziet het belang in van nieuwe technieken om er grote winsten uit te slaan. Hij is een uitvinder zowel op technisch als op financieel gebied. Hij streeft zelfs naar alleenheerschappij op de textielmarkt. Hij heeft een grenzeloze drang naar geld en macht. Hij is onder meer een

oorlogsleverancier voor Napoleon, die zich ook rijk maakt met behulp van het zilverwerk van geplunderde kerken. Hij veronachtzaamt de sociale opinie. Hij probeert zich zoals anderen in zijn tijd te identificeren met de Franse keizer. Hij aanziet zichzelf als een soort 'keizer van de textielwereld' (101).

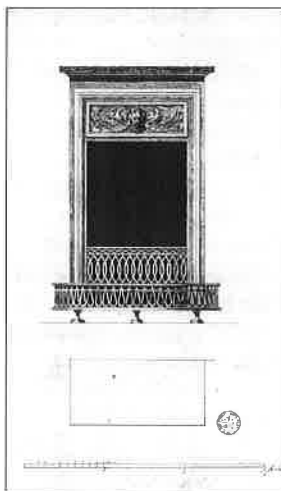
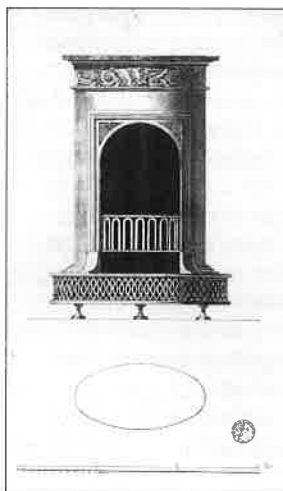
Tot op het einde van zijn leven blijft hij steeds klaar open voor nieuwigheden en klaar voor uitvindingen en hun toepassingen in de nijverheid. Nog kort voor zijn overlijden tracht hij zijn ontdekkingen toe te passen in zijn fabriek in Drongen, wat mislukt.

Geresumeerd kan gesteld worden dat men in de projecten voor de droomwoning in het Meerhem de drang naar verbazende weelde terug vindt, uitgedacht op basis van zijn financiële en industriële belangen en zijn hoogste sociale ambities. Daarbij getuigen de plannen eveneens van een standvastige vindingrijkheid inzake materieel comfort en een bijzondere belangstelling voor de technische uitwerking ervan. In die zin is het Meerhem niet alleen van betekenis inzake architecturale en

architectonische vernieuwing maar kan de droomresidentie beschouwd worden als een spiegel van de persoonlijkheid van de bouwheer.

Maar er zijn niet alleen hoogtepunten in dit dromenrijk, er zijn ook verschillende dieptepunten. De euforie van het welslagen is ver van bestendig. Ook de heerlijke bouw-droom wordt onderbroken door tijden van bezinning, bezuiniging, loutering, ophouden en ineenstorten.

Wij eindigen hier met een bedenking van wijlen Prof. Dr. J. Dhondt over de Gentse generatie van industriëlen van uit het Franse tijdperk: *"Wij moeten over hen geen veroordeling uitspreken. In deze Gentse industrie tussen de jaren 1780 en 1814 dienen wij juist te zien wat zij werkelijk was: een reusachtige proefneming van economische aanpassing uitgevoerd door een nieuwe generatie, die in moeilijke omstandigheden zeker vergissingen heeft begaan, maar doorheen deze vergissingen liep de schepping uit van een grote moderne industrie".* Van dit alles is ook de bouwutopie van Lieven Bauwens een voorbeeld.

NOTEN

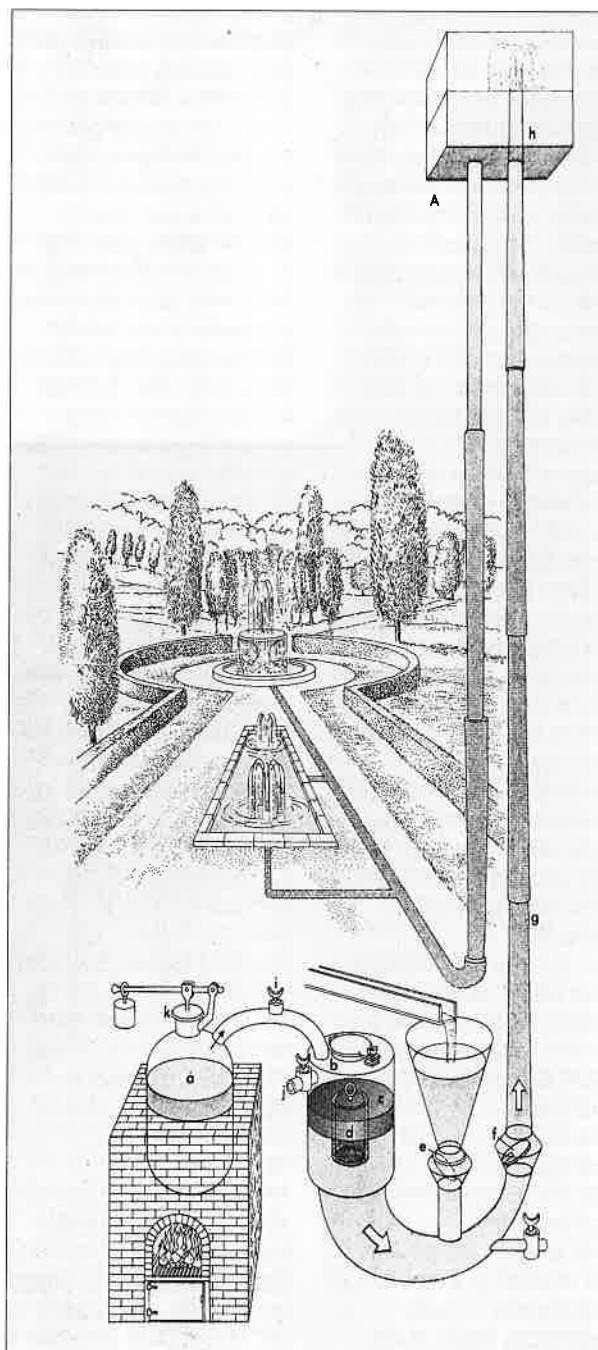
1. F. ELEUX, Lievin Bauwens industriel gantois, Parijs, 1969
- F. LELEUX, Lievin Bauwens. spéculateur, in: *Revue Belge de Philologie et d' Histoire*, XLVIII, 1970, 4, pp. 1240-1255.
- A. DESPRECHINS, Lievin Bauwens et sa famille, Brugge 1954
- J. DHONDT, L'industrie cotonnière Gantoise à l'Epoque Française, in: *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, 1955, p. 233-279
- A. M. SUETENS, Lieven Bauwens. Een mythe, in: *Tijdschrift voor de Geschiedenis van Techniek en Industriële cultuur*, Uitg. Vereniging voor Industriële Archeologie en Textiel. Nr.15, p. 4, Nr. 3, 1986
- E. BOERRIGTER en J DE GRAUWE, Meerhem, toen en nu Huize St Jan de Deo, Gent 1991
- A.L.J. VAN DE WALLE, Lieven Bauwens en Gent, cat. Centrum Kunst en Cultuur, Gent 12.06.-14.09.1969
- A. M. SUETENS, Lievin Bauwens. Een biografie aan de hand van zijn correspondentie. Licentiaatsverhandeling, U.G., Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Sectie Geschiedenis, Afdeling Hedendaagse geschiedenis, Academiejaar 1971-1972 (onuitgegeven).
2. Zie Illustratie in de huidige publicatie.
3. G. DE LEYE, Ch. Percier en P.F.L. Fontaine en de decoratieve elementen van de empirestijl. De toepassing van deze stijl in het Gentse interieur. Proefschrift tot het bekomen van de graad van licentiaat in de Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde, UG, Academiejaar 1982-1983, Promotor Prof. A.L.J. Van de Walle. 4 boekdelen, 326 pp.
4. Er waren op dat ogenblik geen aankoopmogelijkheden door het Museum Meerhem en het klooster St Jan de Deo.
5. Zie A. DESPRECHINS, op cit. p. 13.
6. Over Napoleon zie o.m. J. TULARD, Napoleon ou le mythe du sauveur, Fayard, Paris, 1987; over het faillissement E. BOERRIGTER op cit. p. 49.
7. Ibid p 43.
8. F. ELEUX, op cit p. 464.
9. E. BOERRIGTER, op cit. p. 46.
10. Ibid .
11. Ibid .
12. F. LELEUX op cit p. 465.
13. E. BOERRIGTER p. 49.
14. F. LELEUX op cit p.151.
15. A.L.J. VAN DE WALLE, Napoleon en Gent. Catalogus 4/12/1969 18/1/1970. Centrum voor Kunstambachten, p. 16. Nr. 15.
16. F. LELEUX op cit. p 155; P. NEVE , Gand sous le domination française ,Gent 1927. p 310; P. CLAEYS, Memorial de Gand, 1792 1830.Gent 1902. p 18; A. DESPRECHINS, op cit p 55.
17. G. DE LEYE, zie hoger noot Nr 3.
18. ibidem; over J.B. Pisson, zie F VAN TYGHEM in: *Nationaal Biografisch Woordenboek* 4. Brussel 1970 p 671.
19. ibidem.
20. Noch in de *Biographie Nationale*, noch in het *Nationaal Biografisch Woordenboek* vonden wij architect Montoisie vermeld. De auteurs van huidige publicatie nemen zich voor hieraan een latere bijdrage te besteden vooral aan Montoisie als ontwerper van de zaal, waar later het "Verdrag van Gent" wordt ondertekend.
21. DESPRECHINS op. cit.p 36.
22. G. DE LEYE op cit .
23. DESPRECHINS, op. cit. p. 60.
24. DESPRECHINS, op. cit. p. 59.
25. ibidem.
26. DESPRECHINS, op. cit. p. 28; n.b.: de inventaris van de bibliotheek van Lieven Bauwens omvat 39 Engelstalige, 6 Duitstalige en 43 Franstalige boeken; geen enkel nederlandstalige. Zie Fonds NDP., Stadsarchief Gent, Nr 3699.
27. DESPRECHINS loc cit.
28. ibidem.
29. Over Mary Kenyon, echtgenote van Lieven Bauwens, zie LELEUX, op cit. p. 23, 165, 203, 270, 311, 325.
30. De eerste volledig in ijzer uitgevoerde "all-iron bridge", in 1779 te Coalbrookdale, Shropshire, met een overspanning van 30 meter met één boog. Ontwerp: Thomas Pritchard, gerealiseerd door J. Wilkinson (1728-1808), "the Great Staffordshire Ironmaster" en door Abraham Darby III (1750-1791). De brug diende als publiciteit voor hun "iron business". Een gelijksoortige brug zou reeds kort daarvoor in Frankrijk ontworpen, maar niet uitgevoerd.
31. De exotische kunsten in Engeland zie o.m.: ottoman & turkish in Encyclopedia of furniture, J. Aronson, New-York, 1947. Over Turkse invloed in de Franse kunst zie: Boudoir turc. Hôtel de Beaumarchais p. 323 - 326 in: FERAY, Architecture intérieure et décoration en France, Edition Berger-Leirault 1988; zie ook G. SOUCHAL, Le Mobilier Français au 18e siècle, Paris 1962 p.122. "De liefde voor de turqueries die zeer sterk was op het einde van de regering van Lodewijk XVI." Zie "temple moresque" en "Pavillon moresque" 1776-1789. p. 152. en "Mosquée avec Minarets", "Autre Mosquée avec cabinets 1776-1789. p. 155 in: *From Folly to Follies*, Michel SAUDAN-Sylvia Saudan, Skira 1997.
- Over de exotische kunst in Gent. zie ook N. DE BISSCOP, De invloed van de Chinese Kunst in het Gentse interieur van de XVIII eeuw. Proefschrift voor de graad van licentiaat Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde, UG 1973-1974. Promotor Prof A. Van De Walle.
32. Zie verder het hoofdstuk alhier over "Solimannie".
33. John DINKEL, The Royal Pavilion Brighton 1983.
34. ibidem
35. Brief van 4.1.1804. Fonds N.D.P. 3409. Stadsarchief Gent.
36. John DINKEL, op. cit.
37. Brieven van architect Montoisie aan Lieven Bauwens. Fond NDP. 3392. Stadarchief Gent.
38. Zie Fonds NDP 3699. Stadsarchief Gent.
39. F. LELEUX op. cit. p. 151; doch de auteur geeft geen bron aan. Vermoedelijk steunt hij op DESPRECHINS op. cit. p. 65 die eveneens geen bron opgeeft.
40. A. DESPRECHINS, op. cit. p. 59.
41. ibidem
42. Brief Savary aan Napoleon (1805) A.P. VAN YPERSELE DE STRIHOE, Le chateau Royal à Laeken, Brussel 1970 p. 195.
43. V. FRIS. Histoire de Gand depuis les origines, Gent. 1913, p. 324, "Gand devient la Manchester flamande, le ministre Chaptal la regardait, après Lyon et Rouen, comme la troisième ville manufacturière de l'empire français".
44. Aan de UG werd een interfakultair Centrum voor wetenschappelijke studie van meubel en interieur opgericht met als bestuursleden Prof. Ing. Arch. G. Deleye, Prof. Dr. D. Ellegiers, Prof. Dr. Ing. Arch. J. Kint, Prof. Dr. M. Plancke, Prof. Dr. R. Haeserijn en Prof. Dr. A. Van de Walle (directeur). Navorsingen omtrent de empire-meubelen in Gent maakten daar ook deel van uit. Zie hierover Vijftienvintig jaar Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde, UG,

- H.I.K.O. Gent, maart 1986, p. 14.
45. Vermelden wij hier terloops ontwerpen van P. Tiberghien.
46. Zie illustratie nummer, stoel met keizerlijke allure.
47. Niet gepubliceerde archieven van het Interfacultair Centrum voor Wetenschappelijke Studie van Meubel en Interieur.
48. ibidem.
49. Ibidem.
50. Ibidem en A.L.J. Van de Walle, Het empiremeubel te Gent, studievoorzitting 12 november 1982, voor Centrum Wetenschappelijke Studie Meubel en Interieur, Aula UG.
51. Zie Almanack - wegwijzer der commune van Gend voor het jaar 1800.
52. Fonds NDP 3325, 1803.
53. Reeds uitgevonden in Engeland in 1596, cfr. L. LAMBTON, Temples of convenience, New York, 1979.
54. G. DE LEYE pl. 7.8 9. 10.11. 12.
55. Verly I., tekening c/2.
56. Aquarelperspectief a/2.
57. MONTAISY. Brieven. Fonds N.D.P. 3392 .
58. STAD GENT, Gent, Groen van nu en toen, Historische tuinen van de middeleeuwen tot nu. Catalogus van de tentoonstelling in het Museum A. Van der Haeghen 12 Juni-26 Sept 1982. Uitgave: Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie.
59. Zie plannen Verly I tekening Nr c/2. nl. "Jardin à fleurs", "Jardin pittoresque", "Jardin anglais" en "Jardin".
60. STAD GENT, Gent, Groen van nu en toen , op cit. p. 63.
61. Ibidem.
62. R. EDWARDS, The Shorter dictionary of English Furniture. Londen/ New-York, 1969. p. 316; N. LOYD, A History of the English House, Londen/ New-York, 1939. 149-154. p. 61 - fig 760.
63. Verly II. Plan Nr c/6.
64. Verly II. Plan Nr c/3.
65. Verly I Plan Nr c/2; Lieven Bauwens is betrokken bij het omwisselen van het zilverwerk uit kerken en kloosters, in munten en papierwaarden ten bate van de Franse Staat. LELEUX op. cit. p. 17. Volgens ooggetuigen zou hij ook goudstukken met de schop hebben gehanteerd. LELEUX op. cit p. 240 -241.
66. Anonieme Vlaming. Plan c/1. Deze schouw- mantels werden overgebracht naar het Museum Van der Haeghen.
67. E. BOERRIGTER en J .DE GRAUWE op cit p. 45 halen aan dat deze trap zou ontworpen zijn door de Franse ingenieur Dieudonné. Dienaangaande hebben wij geen originele documenten kunnen terugvinden.
68. R.B. MERRIMAN, Suleiman the Magnificent 1520 - 1566. Londen 1966.
69. ohn DINKEL, cfr "The Royal Pavillon Brighton". loc. cit.
70. zie tekening Pisson a/1 en vergelijk met John DINKEL op. cit. p. 58 : "the superimposed cast-iron framework".
71. ibidem.
72. Fonds NPD loc. cit.
73. Nieuwe bouwmaterialen zie: Gent, een stad in opbouw 1540-1913, Tielt 1992, p. 221.
74. Zie M.-C. LALEMAN, De empirestijl, in: Gent Duizend Jaar Kunst en Cultuur, cat. 11 07-14 10 1975, afb. 10 Cat. 103.
74. bis. Zie: From Folly to Follies, op. cit. p 154 afb 2. Zie ook "De Bagatelle à Monceau, 1778 - 1978, Les folies du XVIIIe siècle à Paris", Catalogus tentoonstelling, Domaine de Bagatelle, 13.07-11.10.1979, p. 30 en 31.
74. ter. Folly to Follies op. cit. P 155. afb 3.
75. M. Fredericq-Lilar, De "Fabriekjes" in de tuincultuur. uitg "De Woonstede door de Eeuwen heen" sept 1976; id. "De druiven-

In de "Moorse galerij" is een ronde fontein geprojecteerd van circa 4 meter doormeter. Die bevindt zich volgens aanduidingen op de plannen midden in een "jardin à fleurs" of bloementuin. Water wordt opgestuwd door een "pompe à feu", lees stoompomp. Misschien gaat het hier om de installatie die Lieven Bauwens nog vóór 1800 in Engeland bestelde, alhoewel een lokale makelij niet uit te sluiten is.

Het principe van een dergelijk stelsel is hieronder afgebeeld.

(verzameling MIAT, Gent)

serre van Ename" in "De Woonstede doorheen de eeuwen" April 1974, p. 34. e.v.

76. Zie The Royal Pavilion op. cit.

77. Dit principe vormde de basis voor de stijlevolutie inzake Kunstnijverheid voor al de curcussen aan de UG door A. L.J. Van de Walle 1961-1987.

78. foto's van de auteurs. 1997 en SCMS, Gent.

79. Zie het plan door Architect Montoisys met datum 1810. Tekening c/7.

80. De rotonde ontworpen in het Meerhem kan in bepaalde opzichten voor bepaalde details vergeleken worden met andere rondbouwen uit die

periode nl. een landhuis te Laken door architect M. Payen senior; het paviljoen te Hingene door architect M. De Wailly en M. Payen senior; het kasteel te Vinderhoutte door architect J.B. Van de Cappelle; het kasteel St Andries nabij Brugge door M.J.F. Van Geerdegom senior; een ovaal salon in het landhuis te Oostakker door J. B. Pisson. Over al deze

bouwwerken zijn afbeeldingen voorhanden in het boek van P.J. GOETGHEBUER, Choix des Monuments . Edifices et Maison les plus remarquables du Royaume des Pays-Bas, Gent, op cit.

80bis. Over het gelukkige gesternte van Lieven Bauwens zie hoger "Een virtueel bezoek aan de rotonde" + illustratie.

81. Dit blijkt o.m. uit de afwezigheid van de "rotonde".

82. Brieven van Montoisys aan Lieven Bauwens dd 25.06.1810, 12.09.1810, 16.09.1810, 16.10.1810 in FDP, Stadsarchief Gent, Nr. 3392.

83. Ibidem.

84. Ibidem.

85. Zie E. BOERRIGTER op. cit. p. 61.

86. Ibidem.

87. Ibidem. p. 61 en 62.

88. Zie afb. in deze publicatie, detail uit de

tekening 1/a dd. 1822. 89. Fonds NDP.

90. Het huis Clemmen in de Veldstraat, huidige Museum A Vander Haeghen.

91. De biljartzaal heeft reeds goed haar intrede gedaan in de grote woningen tijdens de vorige eeuw, vooral tijdens het neoclassicisme; zie o.m. p. 278 J. FERAY, Architecture interieur et decorative en France. op. cit, p. 168 en p. 278; over de "Billiard in Engeland" zie J. GLOAG, A Short Dictionary of furniture, Londen 1969, p. 140 e.v.

91bis. De oude Franse terminologie onderscheidt twee soorten "cabinets", de grote en de kleine. De "grote zijn parade plaatsen die zich moeten onderscheiden door de rijkdom van hun ornamenten". Met de "grote cabinetten" nl. de laatste plaatsen van de parade appartementen, contrasteren de kleine intieme cabinetten alsook deze waar men zich kan terugtrekken: "Al deze kamers zijn bestemd voor de ontspanning van de geest, en men moet niets verwaarlozen om het dekor vrolijk en hups te maken". J. FERAY, Architecture intérieure op. cit., p. 202.

92. Over de empirestijl te Gent zie o. m. M. C. LALEMAN, in: Gent Duizend jaar Kunst en Cultuur, Catalogus 11 juli-14 sept 1975, p. 109 e.v.; J. FERAY op. cit. p. 319, L'empire (1804-1815).

92bis. Zie Fonds NDP loc. cit.

93. cfr. J. Dinkel, Brighton, op. cit.

94. Over de evolutie van de kachel zie o.m. N. DE REYNIÈS, Le mobilier domestique, t. II, Parijs 1987 p. 742 e.v.

95. ibidem.

96. Zie Catalogue des Exposition de Peinture , Gravures.....à la Maison de Ville de Gand, pendant les années ... 1808, zie p. 35, Nr 69. Over Tiberghien

zie de verhandeling van M. ROELANDT, P.J. Tiberghien, Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Kunstgeschiedenis en oudheidkunde, richting Plastische Kunsten, Academiejaren 1979-1980, promotor Prof Dr A. Van de Walle. Manuscript. Tiberghien was zeer vermoedelijk lid van dezelfde loge als Lieven Bauwens en Hissette nl. "La Félicité Bienfaisante" cfr. G. SCHRANS, Vrijmet-selaars te Gent in de XVIIIe eeuw, Gent, 1997, p. 250, 343 en 572.

96 bis. Ch SAUMAREZ Smith, Eighteenth-Century Decoration, Design and Domestic Interior in England, Londen, 1993, p. 290 en 314. afb 303.

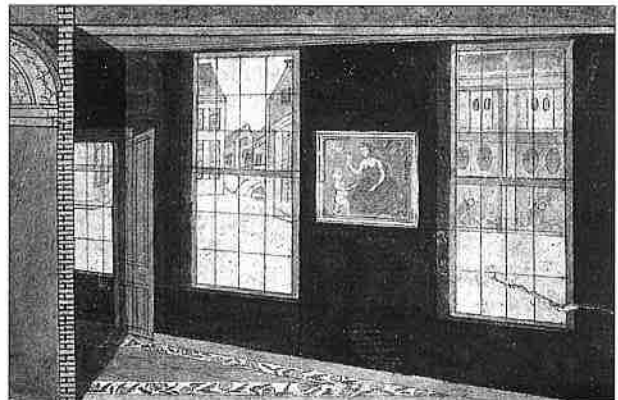
97 bis. J. FERAY op cit, p 204-205.

98. Zie het plan Verly I c/ 1, Illustratie p. 29.

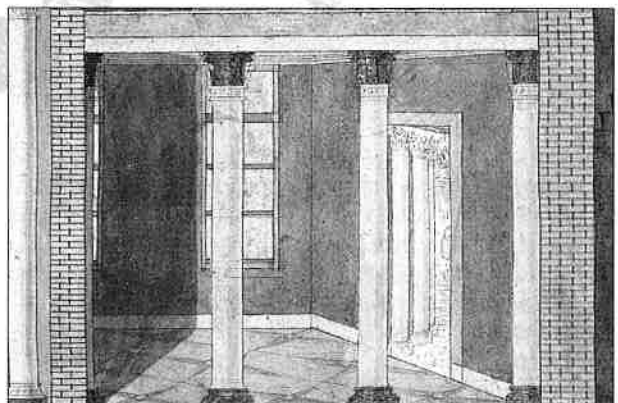
99. Zie A-M SUETENS, Een Mythe, loc. cit.

100. A.M. SUETENS, Lieven Bauwens. Een biografie aan de hand van zijn correspondentie, op. cit.

101. Ibidem p. 265.

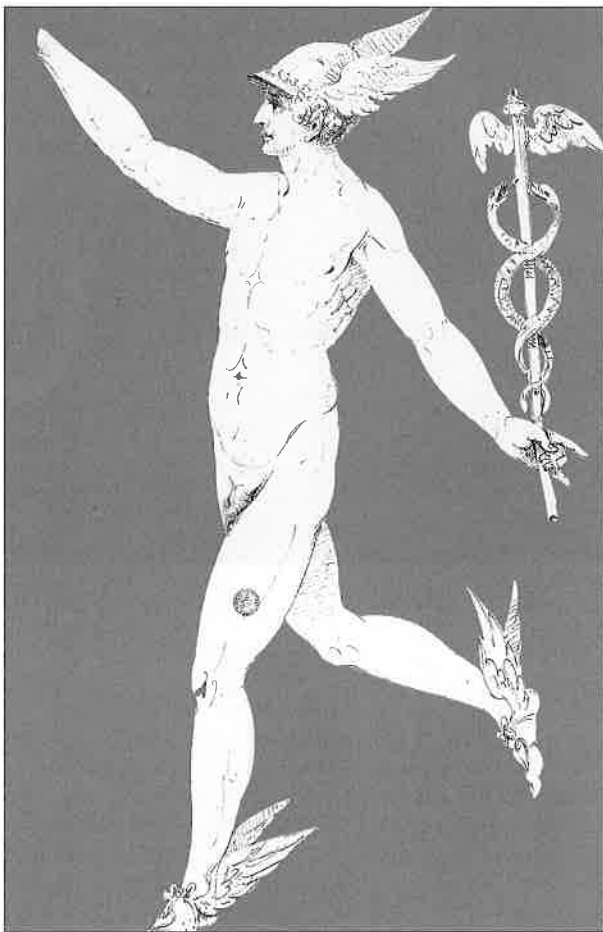

Interieurdetails uit de 'grote doorsnede' bewaard in het Gentse Stadsarchief, vermoedelijk ook vervaardigd door de 'Anonieme Vlaming'. Enerzijds een doorkijk vanuit de empire-gang met decoratief tongewelf, gelegen naast de rotonde, met zicht op de keuken waar een ketel in de brandende open haard hangt. Anderzijds de hoekkamer op het gelijkvloers van de woonvleugel. Interessant perspectief met een rijke marmere vloer en een schilderij tussen twee vensters met zicht naar de voortuin en de afhankelijkheden. Bemerkt door de voor Gent ongebruikelijke schuiframen naar Engels of Hollands model, het idyllisch straatbeeld met boogbrug over het Meerhemkanaal. (verzameling auteur)

Twee voorstellingen van de in het empire zeer gesmaakte symbolische evocatie van Mercurius, god van de handel (en van de dieven!), met zijn attributen de gevleugelde staf en dito helm en schoeisel. Boven een fraai briefhoofd van de Compagnie Bauwens en Bets anno 1799 (SAG Fonds NDP) en onder, een ontwerp van P.J.J. Tiberghien (Universiteitsbibliotheek Gent. Kaartenzaal. Fonds Tekeningen)

BIJLAGE

Lijst van de nieuw ontdekte iconografische documenten specifiek aangaande de residentie van Lieven Bauwens.

a. Gekleurde perspectieven
a/1 "Vue de l'Entrée des Chartreux à Gand", gesig-neerd "Wijnants 1822". Pen en aquarel. Afmetingen 0.56 x 0.56. Vondst Nr. V.

b/2 Perspectivisch ge-zicht parallel met de voorge-vel van de woning van Lieven Bauwens, maar met een ontwerp voor een nieu-we tuintoegang, niet gesig-neerd. Potlood en aquarel. Afmetingen 0.49 x 0.34. Vondst Nr. Vbis.

b. Gekleurde gevel- en door-snedetekeningen

b/1 "Solimannie ou Pa-villon Turque", gevel en plattegrond, gesig-neerd "Pisson". Potlood en aqua-rel. Afmetingen 0.53 x 0.345. Vondst Nr. IV.

b/3 Grote gevelteke-ning, voorgevel van de "receptievluegel", niet gesig-neerd, toegeschreven aan een 'Anonieme Vlaming'. Pen en aquarel. Afmetingen 0.73 x 0.505. Vondst Nr. XII.

b/4 Gevelpartij van af-hankelijkheden, niet gesig-neerd. Pen en aquarel. Afmetingen 0.48 x 0.347. Vondst Nr. Vter.

c. Plattegrondtekeningen

c/1 Plattegrondtekening van de eerste verdieping met opschrift "Gengement du Maison du Lievin Bauwens", niet gesig-neerd, toegeschreven aan een 'Anonieme Vlaming'. Inkt en aquarel. Afmetingen 0.755 x 0.53. Vondst Nr.. XI.

c/2 Plattegrondtekening gelijkvloerse verdieping met opschrift "Rez de Chaus-sée", "Projet pour les changement(s) de la Mai-son de Mr Lievin Bowens à Gand", gesig-neerd "par Fr

Verly en juin 1808". Pen en potlood. Afmetingen 0.616 x 0.47. Vondst Nr. X.

c/3 Plattegrondtekening eerste verdieping met op-schrift "1er Etage Projet pour les changements de la Maison de Mr Lievin Bouwens a Gand", gesig-neerd "Par Fr Verly en juin 1808". Potlood. Afmetingen 0.315 x 0.415. Vondst Nr. IX.

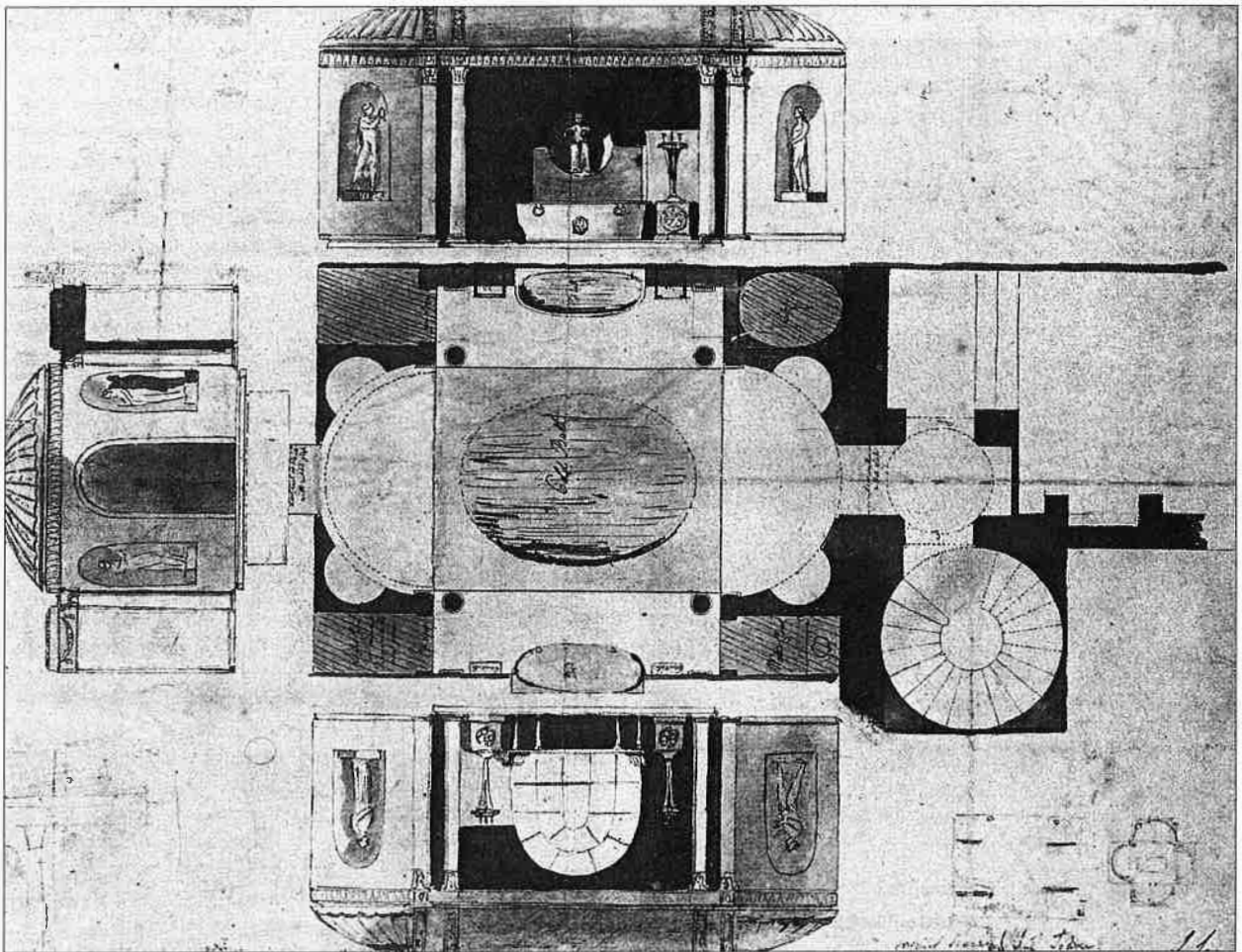
c/4 Plattegrondtekening voor de gelijkvloerse verdie-ping met opschrift "Rez de chaussée, 2e, plan de distri-bution pour un appartement a recevoir le local du cide-vant Chartreux appartenant a Mr Lievin Bowens a Gand, projeté en juin 1808", gesig-neerd Fr Verly. Pen en pot-lood. Afmetingen 0.45 x 0.325. Vondst Nr. VI.

c/5 Plattegrondtekening tussenverdieping met op-schrift "Entresol, 2e, Plan de distribution pour un apparte-ment de Bain dans l'entresol local des ci devant Char-treux appartenant a Mr Lie-vin Bowens a Gand", gesig-neerd "projeté en juin 1808 par Fr Verly". Pentekening. Afmetingen 0.454 x 0.326. Vondst Nr.. VII.

c/6 Plattegrondstekening eerste verdieping met op-schrift "1er Etage, plan de distribution pour les cham-bres a habiter dans le local de(s) cid(evant) Chartreux appartenant a Mr Lievin Bowens a Gand", gesig-neerd "projeté en juin 1808 par Fr Verly". Pentekening. Afmetingen 0.47 x 0.325. Vondst Nr. VIII.

c/7 Plattegrondtekening gelijkvloerse en eerste ver-dieping met opschrift "Plan d'une partie de la Maison de Monsieur Lievin Bauwens, membre de La Légion d'honneur a Gand", gesig-neerd "projeté par Montois-y Architecte a Rupelmonde". Pen en aquarel. Afmetingen 0.63 x 0.485. Vondst Nr. IX.

Weelderig badkamerontwerp voor Malvern Hall nabij Solihull (Groot-Brittanië) 1783 door de beroemde architect Sir John Soane. Plattegrond en vier omgeslagen opstanden. In het midden: groot koud bad; boven: warm bad; onder: rustbed met vensterraam; links en rechts: glazen deuren naar buiten; verborgen in de muren van de hoeken: watercloset en boiler. Er is mogelijk een projectbeïnvloeding bij het badkamerappartement in het Meerhem. (Victoria en Albertmuseum, verzameling auteur)

TIC 62
EEN UITGAVE VAN VIAT v.z.w.
VERENIGING VOOR INDUSTRIËLE
ARCHEOLOGIE & TEXTIEL
OUDEVEST 18
9 0 0 0 - G E N T
FOON : 09/223 59 69
FAX : 09/233 07 39

ABONNEMENTEN
INFO-INSCHRIJVINGEN
OUDEVEST 18
9000-GENT
REKENINGNUMMER
001-0951892-10 ASLK VAN
VIAT v.z.w. 9000-GENT
600FR. PER 4 NUMMERS

LOSSE VERKOOP
250FR. (SPECIAAL NUMMER)
VERKRIJGBAAR IN MIAT-
MUSEUMWINKEL
MINNEMEERS 9
9000-GENT

ABONNEMENTEN
BUITENLAND
PER INTERNATIONAAL
POSTMANDAAT!
700 FR. PER 4 NUMMERS

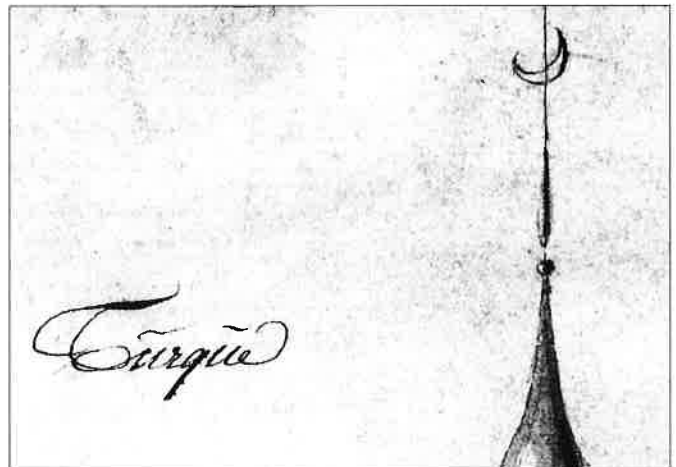
RECLAMEREGIE
VIAT v.z.w.
OUDEVEST 18
9000-GENT.
FOON : 09/223 59 69
FAX : 09/233 07 39

DE AUTEURS BLIJVEN
VERANTWOORDELIJK VOOR
HUN INZENDINGEN

EINDREDACTIE
GUIDO DESEIJN
ICONOGRAFIE
A.L.J. VAN DE WALLE
VORMGEVING
GERDA VERHEEKE
DRUK
GEERS OFFSET NV
OOSTAKKER
VERANTWOORDELIJK
UITGEVER
EDDY LEVIS
KNOTWILGENLAAN 26
9032-WONDELGEM

LID WORDEN VAN VIAT
v.z.w. KAN DOOR MIDDEL
VAN EENVOUDIGE OVER-
SCHRIJVING VAN 600FR.
(GEWOON LID)
STEUNENDE LEDEN
(MINIMUM 900FR.)
ERELEDEN
(MINIMUM 1.300FR.)
WORDEN IN HET LAATSTE
TIJDSCHRIFT VAN
DE LOPENDE JAARGANG
EXTRA VERMELD.
VIAT-LEDEN HEBBEN
NAAST HET TIJDSCHRIFT
OOK RECHT OP KORTINGEN
OP PUBLIKATIES & DIVERSE
VIAT-ACTIVITEITEN

Deze uitgave kwam tot stand dank zij de medewerking van Vereniging voor Industriële Archeologie en Textiel Museum voor Industriële Archeologie en Textiel Dienst Monumentenzorg van de Stad Gent Museum Meerhem Gent Centrum voor Wetenschappelijke Studie van Meubel en Interieur (UG)

Kaft: De Turkse rotonde. Bij dit prachtig en heel fijn met potlood getekend en ingekleurd ontwerp wordt het koepelvormig dak beheerst door een spits met Turkse halve maan. Deze dient beschouwd te worden als symbool voor de zin voor exotisme die dit soort architectuur kenmerkt (zie detail boven).

De binnenzijde van de koepel wordt versierd door 24 kleine ovaal vensteropeningen gedragen door een dansend exotisch figuur. Binnenin wordt de rondbouw verder gekarakteriseerd door 8 hoge Korinthische zuilen.

(verzameling Museum Meerhem, Gent)